

อิทัปปัจจยตาในฐานะสิ่งสูงสุดแห่ง

พระพุทธรศาสนา

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๓๖]

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย แผ่นธรรมะรังษี มั่นหมายจะเสริมศาสน์ ปลอดภัยพินาศ, คง หากแล้งพระธรรมญาณ จะครองโลกเป็นอากร จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน ด้วยเหตุอหังการ บรรษัทพระพุทธองค์ ตามแนวพระธรรมนำ เผยแผ่พระธรรมทาน แปรหมั่นสัสนัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ ตามพระพุทธทรงประสงค์ ฯ สถาปนโลกให้อยู่ เป็นโลกศุขสถาพร ฯ อันทพาลกลีบ ให้เลวลุสเตรัจฉาน ฯ พินาศกนบมีประมาณ เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ จึงประสงค์ประกอบกรรม ให้โลกผองผ่องพันภัย ฯ ให้ไพศาลพิชิตชัย อุทิศทั่วทั้งปถพี ฯ
---	---

พ.ท.

๒๕๒๓

ACC. NO. <u>1389</u>
Date Received <u>1 ก.พ. 30</u>
Call No. <u>พ 244 ๑</u>

ห้องสมุด "กระท่อมธรรมโฆษณ"

สวนอุศุมมูลนิธิ

อิทัปปัจจยตาในฐานะสิ่งสูงสุดแห่ง

พระพุทธศาสนา

[ชุดลอยปฐม อันกับ ๓๖]

คำบรรยาย ของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ภาคอาสาฬหบูชา

ณลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา

เสาร์ที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๒๕

ศรัทธาบริจาคน

ของ

นายพินิจศักดิ์ เพ็งนวม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๕,๐๐๐ เล่ม

มีนาคม ๒๕๒๖

ฉบับที่ระลึก ๕๐ ปีสวนโมกข์

คำปรารภ

ข้าพเจ้ามีโอกาสดหยุดพักงาน กลับมาเยี่ยมบ้าน
อีกครั้งหนึ่ง ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ — มีนาคม ๒๕๒๕
ได้เดินทางไปกราบเคารพท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ที่สวน
โมกขพลาราม และใคร่บำเพ็ญกุศล โดยการจัดพิมพ์หนังสือ
ชุดลอยปฐม เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เหมือนเมื่อปีก่อน ที่ข้าพเจ้า
ได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ “อาหารหล่อเลี้ยงใจ” จำนวน ๓ พัน
เล่มไปแล้ว ครั้นท่านอาจารย์ เสนอแนะให้ข้าพเจ้าพิมพ์
เรื่อง “อิทัปปัจจยตาในฐานะสิ่งสูงสุด” ข้าพเจ้าจึงได้ขอความ
ร่วมมือคณะผู้จัดทำต้นฉบับ และสวนอนุสมมูลนิธิ ให้ช่วย
จัดการทุกประการให้จนสำเร็จ ถวายท่านอาจารย์ตามประสงค์
ได้หนังสือจำนวน ๕ พันเล่ม เพื่อแจกเป็นมิตรพลี

ขอผลานิสงส์แห่งธรรมวิद्याทานที่ข้าพเจ้าได้กระทำ
แล้ว และประโยชน์อันเกิดจากคุณค่าของหนังสือนี้ จง
บันดาลสันติสุขสันติภาพ แก่เพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ
ตาย ทว่าหน้า ทั้งอานิสงส์ทุกประการ จุ่งเป็นพลวบัจจย
บันดาลสันติสุขแด่บรรพบุรุษของข้าพเจ้า เทอญ

Matros Pengnuam Pinichsak
M/T "Texaco Baltic"
Texaco Norway A.S.
Stortings gt 30, Oslo 1
Norway.

หน้บ่นพ้อแม่.

ผู้รักที่ หน้บ่น อยู่หน้บ่นแม่
แล้วหัวใจ สุกใจ ด้บ่นในฝัน.
เมื่อแม่บ่นนอก แม่บ่นใน ด้บ่นพ้อแม่
เป็นลวดลาย ด้บ่นใจ ด้บ่นพ้อแม่.

ด้บ่นพ้อแม่ แล้วบ่นคน ด้บ่นพ้อแม่
อะไรเล่า ด้บ่นมา ด้บ่นพ้อแม่
ด้บ่นใจบ่น ด้บ่น ด้บ่น พ้อแม่
ก็บ่นมา ด้บ่นมา เป็นพ้อแม่
ด้บ่นพ้อแม่ แม่บ่นอก ด้บ่นพ้อแม่
ด้บ่นใจบ่น ด้บ่นใจ ก็ด้บ่น
ด้บ่นพ้อแม่ ด้บ่นพ้อแม่ ด้บ่นพ้อแม่
ด้บ่นพ้อแม่ ด้บ่นพ้อแม่ ด้บ่นพ้อแม่.

ด้บ่นพ้อแม่ ด้บ่นพ้อแม่ ด้บ่นพ้อแม่
ด้บ่นพ้อแม่ ด้บ่นพ้อแม่ ด้บ่นพ้อแม่

Motors Peroniam Pintabak
"Texaco Baltic"
Texaco Norway A.S.
Stortingsgt 30, Oslo
Norway

พ. ด้บ่นพ้อแม่

๐๗๖ ไม้ทวด

ตามนี้ คุณ ไม้ทวดก็ เพ็ชร์มอม
สีทวด; ขอบนอกตาตลิ่งพิมพิมนับสีที่สีนี้ สีนี้เฉยแพร่
แก้เพื่อหมอมช่ยในดั่งนี้ นั้น น้ำพเจ้ารู้สีกปมดี่ใน การ
อนุภาต และอนุไมทวดด้อยไว้หมอยังลือ.

เขตแดนละเเว ทิศทำใช้จำพได้ ๕ สี เช่นนั้น, นั้น
คือ, ทิศทำใช้เช่นนั้น เป็นทศบ่อยกับทศทำใช้ชระมะ กลับมา
เพื่อประโยชน์แก่ ประชาชน แต่ประเทศชาติ และแก้โลก,
รวมกับเพื่อ ความยังยืนตั้งมั่น ของพระศรีสวสเอบ ๖๖.
ธรรมะ มีมากวิเศษในโลกแท้ใด ความเป็นอนันตพาลีในโลก
กิศะกตลตงไม่ เหน้มน. ความสอวสพใน โลกนี้ห มีมี
ละเเว นอกไว้จาก การลลลล แต่ความไม่อันชชชช.

ความสอวสพ นี้แต่ครั้งนั้น เกิดมาจาก "การปฏิวัติ
ที่ดูตลตง แต่ความเป็นมานชย มากันตอนแห่งวิวัฒนาการ
ของตมท." : เงาม์การปฏิวัติ เพื่อเริ่มวิวัฒนาการ
เงาม์การปฏิวัติ เพื่อการปฏิวัติเช่นนี้, เงาม์ปฏิวัติ ๖๖
การปฏิวัติผล แห่งการปฏิวัติเช่นนี้. การพิมพิมสี
ได้มนี้ สีนี้เฉยแพร่ อันใช้เกิดสีอันสีมนี้ ดั่งนั้นสี
มีนสีที่ทักปมดี่ และอนุไมทวด, ข้างเจ้าสียยดี่
และ อนุไมทวด ดั่งกล่าวแล้ว.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา" นี่คือ ผู้ที่มีศรัทธาที่แท้ว่า "ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา" ด้วย นี้ เราตอบหากันเรื่องธรรม อยู่ในโลกนี้แล้วมีปฏิภาณธรรม คือ มี "ธรรม" ซึ่งหากันมีพระพุทธรูปอยู่ด้วยกัน ด้วย นี้กล่าวแล้ว. พระสงฆ์กันเคยแปลพระคัมภีร์ธรรม ก็คือ พระสงฆ์เห็นคนในโลก มีพระธรรมอยู่ที่นี่เพื่อที่นี่ โลก นี้เอง; อย่างไร เป็นที่ ทำ คนอื่นมาหา เมื่อ อยู่ที่นี่, แล้ว พระสงฆ์กันส่งสารมาให้มีมาก จึง นี้ สุดท้าย ก็จะมากได้.

ธรรม: หมายไปทั่วโลกเท่าไร คน ธรรมดา ก็จะ มี เมื่อ มี ในโลก เท่า นั้น, โลก ก็จะต้อง มี เพราะ เหตุ นั้น : คน ธรรม ทั้ง นี้ ไม่ มี แล้ว คน อื่น จะ อยู่, เพราะ คน ธรรม ย่อม บุก รุก เข้า ไป ทำ คน อื่น อยู่ ถึง ใน ใจ ของ คน อื่น เอง. ธรรม = การ มี สิ่ง หนึ่ง ก็ ย่อม ละ มี; ซึ่ง คน ที่ อยู่ อยู่ ก็ จะ เป็น อยู่ อยู่ กับ สิ่ง หนึ่ง แล้ว พระ สงฆ์ จึง จะ รู้ ว่า สิ่ง หนึ่ง ที่ มี แล้ว คน อื่นๆ เข้า ไป ทำ คน อื่น เอง.

ต่อให้ คน หนึ่ง ผู้ มี ปฏิภาณ ธรรม เพียง เดียว แล้ว ธรรม ถูก ทำ แล้ว ได้ รับ ผล แห่ง พระ ธรรม อย่าง เต็มที่ ทุก พระ พุทธ ใน ที่ ทุก สถานที่ แล้ว จะ พูด ว่า ทุก เมื่อ เขา พูด

Anoma Sinitak

หลักพระพุทธศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่

- ๑ -

ภาคอาสาฬหบูชา

๓ กรกฎาคม ๒๕๒๕

อิทัปปัจจยตาในฐานะสิ่งสูงสุดแห่ง พระพุทธศาสนา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา เป็นครั้งที่ ๑ ในวันนี้ เป็นการเริ่มต้นของภาคนี้ ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันได้ว่า เราจะเปลี่ยนเรื่องใหม่. เรื่องที่จะพูดต่อไปในภาคนี้ อาตมามีความเห็นว่ายากจะพูด หรือควรจะพูดหลักพระพุทธศาสนา ที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่ ซึ่งก็มีอยู่มากมาย.

การเข้าใจผิดกันอยู่นี้ เห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่มี
แต่ทางเสียหาย ไม่ได้รับประโยชน์ที่ควรจะได้รับประโยชน์
อย่างแท้จริงจากพระพุทธศาสนา, และยังเสียเกียรติของ
ประเทศผู้นำในทางศาสนา ซึ่งแสดงอาการเหมือนอย่างกับ
ว่า ยังโง่งในอะไรอยู่ หรืออย่างน้อยก็ยังไม่รู้ผิด และเข้าใจผิด
บางอย่างอยู่; ดังนั้นจึงควรจะช่วยกันจัดการชำระสะสาง
ให้หมดไป.

ในวันแรกหรือเรื่องแรกนี้ อาตมาจะยกเรื่อง อิทปิ-
บัจจยตา ขึ้นมากล่าว. ท่านทั้งหลาย บางคนไม่เคยได้
ยินคำว่า "อิทปิบัจจยตา" เลย และก็ไม่ค่อยจะมีพูดกันที่
ไหน. นี้ขอให้ได้ยินคำนี้ และรู้ว่ามีความสำคัญอย่างไร.
ในการบรรยายครั้งแรกนี้ อาตมาให้หัวข้อว่า อิทปิบัจจยตา
ในฐานะสิ่งสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งจะได้อธิบายให้
เห็นว่า สำคัญที่สุดหรือสูงสุดอย่างไร.

อิทปิบัจจยตาเป็นเรื่องหัวใจของพุทธศาสนา.

ท่านสังเกตดูจะเห็นว่า พวกเรายังไม่เคยสนใจ ใน
เรื่องอิทปิบัจจยตา ทั้งที่เป็นเรื่องหัวใจของพระพุทธ-

ศาสนา, แล้วยังเอามาพูดอย่างมีความเข้าใจผิด จนต้องทุ่ม
 เติงกัน; เรื่องนั้นก็คือเรื่องปฏิจาสมุเปบาทนั่นเอง ทุ่ม
 เติงกันไม่เพียงพอ ยังมีการตำทอกลงในเรื่องนี้ด้วย จึงเห็น
 ว่าเป็นเรื่องเสียหาย; ควรที่จะเอามาพูดกันให้เป็นที่เข้าใจ
 จึงยกเอามาเป็นเรื่องแรก ในบรรดาเรื่องทั้งหลาย ที่จะต้อง
 พูดกันต่อไป.

ขอให้ท่านทั้งหลายสนใจฟังให้ดี และทำในใจยู่ว่
 เรากำลังพูดกันถึงเรื่องอิทัปปัจจยตา เป็นคำที่แปลก เป็น
 เสียงที่แปลก สำหรับคนไทย; แม้ว่าจะจะเป็นพุทธบริษัท
 แต่ก็เป็นพุทธบริษัท ที่ยังไม่รู้เรื่องที่เป็นหัวใจของพระ
 พุทธศาสนา จงพิจารณาดูเถิดว่า เป็นที่น่าละอายหรือไม่?
 หรือสักเพียงไร?

เรื่องนี้เป็นเรื่องกว้างขวาง คงจะพูดในคราวเดียว
 จบก็คงจะยาก แต่ก็จะได้พูดไปตามลำดับ ที่เห็นว่าควรพูด
 ก่อนพูดหลังอย่างไร, และหาวิธีพูดตามลำดับ ให้เข้าใจได้
 ง่ายและกว้างขวาง ในลักษณะครอบโลก หรือครอบจักรวาล
 กันทีเดียว; เพราะเรื่องนี้มีมันเป็นเรื่องสูงสุด, เป็นเรื่อง
 ครอบโลก ครอบจักรวาลนั่นเอง.

อิทัปปัจจยตา เป็นธรรมชาติสูงสุดของพระเจ้า.

ประเด็นแรกที่จะพูดก็คือ อิทัปปัจจยตา ในฐานะพระเป็นเจ้า ของพุทธศาสนา. คนบางคนไม่เห็นด้วย แล้วจะคัดค้านเต็มที่ ในข้อที่ว่า พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า พระเจ้าไม่มีในพุทธศาสนา นั้นมันเป็นเพราะคนนั้นยังโง่เอง : โง่ในความหมายของคำว่าพระเป็นเจ้า น้อย่างหนึ่ง, แล้วโง่ต่อหัวใจของพุทธศาสนาด้วย.

คำว่า “พระเจ้า” นั้น จำกัดความ กันง่าย ๆ ก็จะได้ว่า สิ่งสูงสุด. กฎอิทัปปัจจยตานั้นเป็นสิ่งสูงสุด ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ พระพุทธเจ้าทรงเคารพ ในทันทีที่ทรงค้นพบ. สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด นี้ไม่ควรจะเรียกว่าพระเจ้า หรือพระเป็นเจ้า อย่างไร? หรือว่า คนเคยชินกันแต่พระเจ้า ในความหมายภาษาคน : พระเจ้ารูปร่างอย่างนั้นอย่างนี้, อยู่ที่นั่นที่นี่, เป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้ควบคุมโลก เป็นผู้บันดาลสิ่งต่างๆ, เป็นผู้ให้รางวัลก็มี เมื่อชอบใจขึ้นมา, เป็นที่อ้างของคนโง่ ว่าขอให้พระเจ้าช่วยบันดาลให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้เราจะเอา ความหมายของคำว่า “พระเจ้า” ก็คือสิ่งสูงสุด.

พระพุทธเจ้าทรงค้นพบสัจธรรมคืออิทัปปัจจยตา.

เอาตามเรื่องของพระพุทธศาสนา ก่อน คือ พระพุทธเจ้า ออกผนวช บำเพ็ญความเพียรตลอดเวลานาน จนถึงวันสุดท้าย ที่จะ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ท่านค้นหาหลักธรรมะ โดยนัยะที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา นั้นเอง คือในคืนที่จะตรัสรู้นั้น ท่านก็ยังค้นเรื่องนี้ โดยนัยะเป็นต้นว่า :—

— ความทุกข์ทั้งปวงมาจากอะไร ? จึงค้นพบว่ามาจากชาติ.

— ชาติมาจากอะไร ? ชาติมาจากภพ.

— ภพมาจากอะไร ? มาจากอุปาทาน.

— อุปาทานมาจากอะไร ? มาจากตัณหา.

— ตัณหามาจากอะไร ? มาจากเวทนา.

— เวทนามาจากอะไร ? มาจากผัสสะ.

— ผัสสะมาจากอะไร ? มาจากอายตนะ.

— อายตนะมาจากอะไร ? มาจากนามรูป.

—นามรูปมาจากอะไร? มาจากวิญญาณ.

—วิญญาณมาจากอะไร? มาจากสังขาร.

—สังขารมาจากอะไร? มาจากอวิชชา.

นี่สายหนึ่งเป็นอย่างนี้; ท่าน **คันไปคันมาอยู่แต่ในบัญญัติ**. ในปฐมยาม ข้อความในพระบาลีนั้นว่า **คันไปตามลำดับ** คือกล่าวไปตามลำดับ, ในมัชฌิมยาม **คันไปทางทวนลำดับ**, ในปัจฉิมยาม อันสุดท้าย **คันในทั้งตามลำดับและทวนลำดับ** อย่างนี้ก็มี.

บางคัมภีร์ระบุว่า ท่านคัน ทั้งตามลำดับ และทวนลำดับทุก ๆ ยาม : ในปฐมยามได้ความรู้มาเท่าไร สรุปรวมเสียครั้งหนึ่ง เป็นพุทธอุทยานของยามนั้น, ในมัชฌิมยามคันได้สักซึ่งอย่างไร สรุปรวมความรู้เสียชั้นหนึ่ง เป็นพุทธอุทยานในมัชฌิมยามนั้น, ในปัจฉิมยามคันได้ความสักซึ่งถึงที่สุด ทรงออกอุทยานสำหรับปัจฉิมยาม.

ขอให้ท่านทั้งหลายไปดูเอาเอง ในข้อความนี้ ที่มีอยู่ในพระบาลีหรือในแบบเรียนทั่วไป เรียกว่าท่านคัน ทบทวนไปมาเรื่องการเกิดขึ้นแห่งความทุกข์ การดับลงแห่งความทุกข์ ซึ่งมักจะเรียกกันว่า ปฏิจจสมุปบาท;

แต่แท้จริงนั้นเป็นเรื่องอันเดียวกัน ถ้าเกี่ยวกับความทุกข์
ของมนุษย์โดยเฉพาะ ก็เรียกว่าเรื่อง ปฏิจัสมุปปาท,
ถ้าเป็นเรื่องทั่วไป ของทุกๆ เรื่อง ก็เรียกว่าอิทัปปัจจยตา.

ในที่สุด ท่านก็ค้นพบความลึกซึ้งทั้งหมด ของ
ปฏิจัสมุปปาท หรืออิทัปปัจจยตา ครั้นพบหมด ซึ่งเป็น
การตรัสรู้; แล้วในเวลาอันไล่เลี่ยกันนั้น ทรงฉงน ทรง
คิดขึ้นมาว่า การรู้ธรรมะนี้ถึงอย่างนี้แล้ว จะเคารพใคร?
เพราะจะอยู่โดยไม่มีที่เคารพนั้นก็ไม่ได้, ในที่สุดก็ ตกลง
พระทัยว่า ถ้าในธรรมอันใด ที่เราได้ตรัสรู้แล้ว เราพึง
สักการะเคารพธรรมนั้น เข้าไปอาศัยแล้วอยู่เถิด.

นี่ ท่านทั้งหลายจงฟังให้ดี ๆ พระพุทธองค์
ตรัสรู้ธรรมะนี้; ครั้นตรัสรู้แล้วเกิดสงสัยว่า ต่อไป จะ
เคารพใครดี, กลับพบว่า จะเคารพธรรมะที่ได้ตรัสรู้แล้ว
นั่นเอง, พระองค์ก็ตกลงพระทัยเช่นนั้น.

เรื่องในคัมภีร์ยังมีนอกออกไปว่า ท้าวสัทหมบตีพรหม
ก็มาเฝ้า แล้วก็ยืนยันว่าเช่นนั้นถูกแล้ว. พระองค์ก็ ตรัส
เล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟัง ในเวลาต่อมาว่า ภิกษุทั้งหลาย, เรา

เข้าใจในการเชื่อเชิญของพรหม และการกระทำที่สมควรแก่
เรา, เราได้ตรัสรู้ธรรมใด เราก็สักการะเคารพธรรมนั้น เข้า
ไปอาศัยธรรมนั้นอยู่แล้ว ดังนี้.

ขอให้ท่านทั้งหลายสังเกตให้ดีว่า สิ่งที่ทรงพบนั้น
เอง ทรงค้นพบมาด้วยพระองค์เอง นั้นเองก็กลายเป็นสิ่ง
ที่พระองค์ทรงเคารพ เหนือสิ่งใด.

นี่เราลองคิดดูอย่างคร่าว ๆ ก่อนว่า สิ่งสูงสุด ที่พระ-
พุทธเจ้าทรงเคารพนั้น จะเรียกว่าพระเจ้าได้หรือไม่? ในฐานะ
ที่เป็นที่เคารพของพระพุทธเจ้าทั้งนี้ เราก็เรียกว่าสิ่งสูงสุด
หรือเป็นพระเจ้าในพระพุทธศาสนา.

สิ่งที่เรียกว่า อิทปิปัจจยตา นั้น ไม่ได้เป็นคน
หรือไม่ได้เป็นคล้าย ๆ คน ไม่ได้เป็นเทวดา อย่างพระเป็น
เจ้าในศาสนาอื่น ๆ. พระเป็นเจ้าในทุก ๆ ศาสนานั้น เขา
พูดเอาไว้อย่างคน : มีความรู้สึกอย่างคน, มีที่อยู่อย่างคน,
มีชอบมีไม่ชอบ, มีรักมีโกรธ อย่างคน, นั้นพระเจ้าที่เป็น
คนเป็นอย่างนั้น ขอให้จัดไว้เสียพวกหนึ่ง ว่านั่น พระเจ้า
อย่างบุคคล.

ที่นี้ กฎของอิทัปปัจจยตานิ ไม่ได้เป็นบุคคล; แต่เป็นกฎ คือเป็นกฎของธรรมชาติ; ทำไมจะมาเรียกพระเจ้าเล่า?

เหตุผลที่ถือว่าอิทัปปัจจยตาเป็นพระเจ้าตามกฎธรรมชาติ.

ในประเด็นแรกก็คือว่า เป็นกฎที่อยู่เหนือสิ่งใดที่มันดาลให้ทุกสิ่งเป็นไป ควบคุมสิ่งทั้งปวง อยู่ในที่ทั้งปวง ทำหน้าที่อย่างเดียวกันกับที่พระเจ้า หรือพระเป็นเจ้า ในศาสนาใดๆ ที่เขาพูดกัน. เขาพูดกันว่า พระเป็นเจ้าทำอะไรได้บ้าง; เช่นสร้างขึ้นมา, เช่นควบคุมไว้, เช่นยุบเลิกทำลายเสีย, เช่นว่ามีอยู่ในที่ทั่วไป, รู้ทุกสิ่ง, มีอำนาจเหนือทุกสิ่ง เหล่านี้เป็นต้น; แล้วก็ไม่เห็นจริงสักที; ไม่เห็นจริงเท่ากับที่พระเจ้านั้น คือพระเจ้าอิทัปปัจจยตานิ ทำหน้าที่อย่างนั้นได้จริง. พระเจ้าที่เป็นกฎของอิทัปปัจจยตาทำอย่างนั้นได้จริง ยิ่งกว่าพระเจ้าที่เขาพูดๆ กัน จะทำได้อย่างไร เดียวกันจะได้อธิบายกันต่อไป.

ในที่นี้เป็นการเริ่มความเข้าใจ ว่าพุทธศาสนา ก็มีสิ่งที่ทำหน้าที่พระเจ้า เหมือนพระเป็นเจ้า; หากแต่

ว่ามีใช้บุคคล. เราก็มียพระเจ้าได้ ทั้งอย่างที่เป็นบุคคล
 และอย่างที่ไม่ใช่บุคคล; อย่างไหนจะเก่งกว่า? เดียวก็จะ
 ได้พิจารณากัน, อย่างไหนควรจะเรียกว่า พระเจ้านั้นแหละ
 เดียวจะได้พิจารณากัน. พระเจ้าอย่างที่เป็นกฎธรรมชาตินี้
 นักวิทยาศาสตร์ยอมรับได้; เพราะมันอยู่ในลักษณะของ
 วิทยาศาสตร์; จะเป็นได้อย่างไร เดียวก็จะได้พุกกัน.

๖๘ พระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ สบหลักวิทยาศาสตร์.

นี่ พระพุทธเจ้า ทรงเคารพกฎอิทัปปัจจยตา ใน
 ฐานะเป็นสิ่งสูงสุด. พระพุทธองค์ ทรงค้นพบด้วยพระ
 องค์เอง ทรงค้นพบแล้วก็เคารพ; ครั้นเคารพแล้วก็
 เปิดเผยแก่โลก, ทรงสั่งสอน โลกให้เข้าใจเรื่องนี้ ว่า ทุก
 เรื่องไม่พ้นไปจากเรื่องอิทัปปัจจยตา. เรื่องสุข เรื่อง
 ทุกข์ เรื่องอะไรก็ตาม ที่เป็นไป เปลี่ยนแปลงไป มีอยู่
 เกี่ยวข้องอยู่ ในโลกทุกเรื่อง ล้วนแต่เกี่ยวกันอยู่กับกฎ
 อิทัปปัจจยตา, หรือเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา, จึง
 เรียกว่า พระเจ้าของพุทธศาสนา อย่างวิทยาศาสตร์ คือ

เป็นพระเจ้าที่นักวิทยาศาสตร์ยอมรับได้ทันที ไม่มีคัดค้านเลย.

ทรงจัด อิติปัจจยตา เป็นอาทิพรหมจรรย์.

พระองค์ได้ทรงนำมาตั้งไว้ ในฐานะเป็นอาทิพรหมจรรย์. *อาทิพรหมจรรย์* แปลว่า *เบื้องต้นของพรหมจรรย์* คือ *เบื้องต้นของศาสนา* สำหรับดับทุกข์ทั้งปวง. นี้ใครจะรู้ไว้ ว่าอาทิพรหมจรรย์นั้นเป็นอย่างไร?

เล่าเรื่องรวมกันไปกับที่ว่า *ธรรมะข้ออิติปัจจยตานี้* แม้แต่พระองค์ก็ทรงนำมาสาธยาย *อยู่ด้วยพระองค์เอง* ;

เหมือนเราคนบุดูชน ว่างขันมากก็ท่องอะไรเล่น ร้องเพลงเล่น หรือเด็ก ๆ นักเรียนก็ต้องท่องสูตรคูณ เป็นต้น. พระพุทธเจ้าทรงทำอย่างนี้กับสิ่งอะไร? พระพุทธเจ้าท่านทรงทำอย่างนี้กับสิ่งที่เรียกว่า อิติปัจจยตา นั้นเอง.

เรื่องในพระบาลีมีว่า วันหนึ่งพระองค์ประทับอยู่พระองค์เดียว ก็ทรงสาธยายบทอิติปัจจยตานั้นมา เช่นว่า :—

จกขุณจ ปฏิจจ รูปะ จ อุปปชชติ จกขุวิณญานั
 ติณณิ สงกตติ ผสโส ผสสปจจยา เวทนา เวทนาปจจยา
 ตณหา ตณหาปจจยา อุปาทานั อุปาทานปจจยา ภโว ภวปจจยา
 ขาติ ขาติปจจยา ขรามรณั โสภปริเทวททุกขโทมนสสุปายาสา
 สมภวนติ.

นี่เรื่องตา แล้วก็ว่าเรื่องหู เรื่องจมูก เรื่องลิ้น เรื่อง
 กาย เรื่องใจ จนครบทุกเรื่อง.

นี่ฟังดูเถิดว่า ถ้าไม่สำคัญจริง ๆ แล้วพระพุทธเจ้า
 ท่านจะไม่ทรงเอามาท่องเล่น เหมือนกับคนทั่วไปเขาร้อง
 เพลงเล่น. เพราะความกตัตันจากภายใน มันอยากจะว่า
 อะไรเล่น คนก็ร้องเพลงเล่น; แต่พระองค์ทรงสาธยายกฎ
 อธิปไตยจอยตา อย่างกับว่าร้องเพลงเล่น.

ทั้งนี้มันมีความสัมพันธ์กัน มาก คือว่า เมื่อเพียวกัน
 ก็เพียวกันเรื่องนี้, ครันได้ตรัสรู้ ก็คือตรัสรู้เรื่องนี้, ครัน
 ตรัสรู้แล้ว ก็เคารพเรื่องนี้; อย่างที่พระองค์ได้ตรัสไว้เอง
 ว่าเคารพสิ่งนี้, เคารพสิ่งนี้แล้ว ก็นำมาเปิดเผย มาแสดง
 มากะทำให้ปรากฏแก่สัตว์โลกทั้งหลาย ให้รู้เรื่องนี้ คือเรื่อง
 เกิดทุกข์ และดับทุกข์ ตามกฎเกณฑ์อันนี้.

น้ำมันเกี่ยวข้งกันอยู่กับพระองค์ไปทุกๆ แ่ง ทุกๆ มุม จึงถึงกับว่าทรงนำมาสาธยาย โดยไม่เจตนาอะไร; ทรงสาธยายอยู่อย่างนั้นพระองค์เดียว แล้วทรงเหลียวไปเห็นภิกษุองค์หนึ่งมาแอบฟังอยู่ข้างหลัง, ท่านก็ตรัสว่า เอ้า, ดีแล้ว เธอมาอยู่ที่นี้, นี่เป็นอาทิพรหมจรรย์, นี่เป็นอาทิพรหมจรรย์ จงจำเอาไป เอาไปเล่าเรียน เอาไปศึกษา เอาไปปฏิบัติสิ่งนี้ ในฐานะที่เป็นอาทิพรหมจรรย์.

คำว่า *อาทิพรหมจรรย์* แปลตามตัวหนังสือก็ว่า *เบื้องต้นของพรหมจรรย์*; แต่ที่จริงมันไม่เป็นเช่นนั้น มัน *เป็นจุดตั้งต้นจริง*; แต่แล้ว *มันเป็นไปได้ตลอดสาย เป็นทั้งหมด จนวาระสุดท้าย*. เรื่องอิทัปปัจจยตา^๕ เป็นหลักธรรมะที่เป็นจุดตั้งต้น และเป็นไปได้เรื่อยจนถึงอันดับสุดท้าย จนถึงนิพพาน โดยอาการของอิทัปปัจจยตา.

นี่เป็นเรื่องตัวพระศาสนา นั้นเอง; แต่แล้วท่านตรัสในชั้นแรก^๕ว่า เป็นจุดตั้งต้น เทียบกันได้กับว่า ก ข ก กา ของพระศาสนา, แล้วก็เรียน ก. ข. ก. กา, แล้วก็เรียนทุกอย่างเกี่ยวกับ ก ข ก กา. แม้จะเป็นผู้แตกฉาน ใน

หนังสือหนังสือทาสักเท่าไร ก็ไม่พ้นจากเรื่อง ก ข ก กา. ข้อ^{นี้} เป็นฉันทะ ก็ขอให้รู้จักอทิปปัจจยตา ในฐานะที่ตรัสเรียกว่า อทิพรหมจรรย์อย่าง^{นี้}. นี่แหละ อทิปปัจจยตา ในฐานะ เป็นพระเป็นเจ้า ในพระพุทธศาสนา ทำนองเดียวกับ ที่ในศาสนาอื่น; เช่นพระยโศวา เป็นพระเจ้าของศาสนายิว และศาสนาคริสเตียน, พระอัลเลาะห์ เป็นพระเป็นเจ้าใน ศาสนาอิสลาม, พระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวร เป็นต้น เป็นพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์.

ศาสนาใด ๆ เขาก็มีสิ่งสูงสุด เป็นพระเป็นเจ้ากัน หนึ่ง; ส่วน พุทธศาสนานี้ ก็มีพระเป็นเจ้าเหมือนกัน แต่ยิ่งไปกว่า คือเก่งกว่า สามารถกว่า หรือจริงกว่า. จะจริงกว่าอย่างไรก็จะได้พูดกัน; แต่ขอให้รู้ไว้ก่อนว่า พุทธศาสนานี้ก็มีพระเป็นเจ้า ชนิดที่เขามีกันในศาสนาอื่น ๆ; ผิดกันตรงที่ว่า เขามีพระเป็นเจ้าอย่างบุคคล, แต่เรามี พระเจ้าอย่างกฎของธรรมชาติ.

ทำไมไปเรียกกฎของธรรมชาติว่าพระเป็นเจ้า? ก็เพราะมันทำหน้าที่ได้ตามพระเป็นเจ้าที่เป็นคน ๆ นั้น ทำได้, หรือที่พูดกันว่าทำได้อย่างไร; แต่พระเป็นเจ้า

ที่เป็นกฎธรรมชาตินี้ทำได้อย่างนั้น แต่จริงกว่านั้น มาก
กว่านั้น แน่หนอนกว่านั้น เคี้ยวจะได้พูดกันว่าทำไมพระ
เป็นเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ ทำหน้าที่พระเจ้าได้ยิ่งกว่า
พระเจ้าชนิดที่เป็นบุคคล?

นี่เป็นข้อแรกให้พุทธบริษัทรู้ไว้ ว่าพุทธศาสนา
ก็มีพระเจ้า หรือมีพระเป็นเจ้า แต่ไม่ใช่เป็นบุคคล.
อย่าไปเดินตามกัน ถ้าพูดตรง ๆ ก็ว่า “อย่าไปโง่ตามหลัง
ฝรั่ง พวกที่พูดว่า พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า”.

มีคนจัดศาสนาตามความคิดของเขา.

เขาจัดศาสนาทั้งหลายไว้เป็น ๒ ประเภทว่า ศาสนา
ที่มีพระเป็นเจ้ากับศาสนาที่ไม่มีพระเป็นเจ้า; แล้วเขา
ก็จัดพุทธศาสนาไว้ ในฐานะที่เป็นศาสนาที่ไม่มีพระเป็นเจ้า,
เขาเรียกว่า atheism คือ ไม่มีพระเจ้า, พวกอื่น ๆ เขามีพระ
เจ้า เขาเรียกว่า theism. เราก็เลยเรียนตามที่ฝรั่งเขียนให้
เรียนนี้ ว่าพุทธศาสนาไม่มีพระเป็นเจ้า.

แล้วฝรั่งก็พาลกล่าวต่อไปว่า ถ้าไม่มีพระเจ้า ก็
ไม่ใช่ religion คือไม่ใช่ศาสนา; ถ้าไม่มีพระเจ้าก็ไม่ใช่

religion คือไม่ใช่ศาสนา; ฉะนั้น ^๕ฝรั่งเขาจึงจัดพุทธศาสนา ให้เป็นเพียงระบบปรัชญาระบบหนึ่งเท่านั้น ไม่เป็นศาสนา. นี่ยิ่งโง่ไกลขึ้นไปอีก เพราะไม่รู้ว่่าสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา นั้น คืออะไรกัน? ถ้าเอาตามที่ พวกฝรั่งเองกล่าวไว้ เป็นหลักฐานอยู่ ก็มีอยู่ว่า สิ่งที่เรียกว่า religion นั้น คือระบบการปฏิบัติที่ทำมนุษย์ ให้ถึงซึ่งสิ่งสูงสุด, ระบบปฏิบัติที่ทำมนุษย์ ให้เข้าสัมพันธ์กันกับสิ่งสูงสุด คำว่า religion ให้ ความหมายอย่างนี้.

ถ้าพูดอย่างนี้ พุทธศาสนาก็เป็น religion เพราะ ว่าพุทธศาสนานี้ก็มีระบบปฏิบัติ ที่ปฏิบัติแล้ว ทำให้ มนุษย์สัมพันธ์กันกับสิ่งสูงสุด คือพระนิพพาน; เมื่อ พระนิพพานสูงสุดยิ่งกว่าอะไร พุทธศาสนาก็เป็นศาสนา ยิ่งกว่าศาสนาอื่น เพราะว่าให้เข้าถึงสิ่งสูงสุดที่แท้จริง.

นี่แหละ คือข้อที่จรรู้กันไว้ ว่าพุทธศาสนาก็มี พระเจ้า คือมีภิกษุอิที่บ้บัจจยดาเป็นสิ่งสูงสุด; เราก็ เป็นศาสนาที่สมบูรณ์ ไม่เป็นเพียงระบบปรัชญา อย่างที่ พวกฝรั่งกำหนดให้. นี่เป็น ประเด็นที่แรก ที่จะให้ ท่านทั้งหลายทราบไว้ว่า พุทธศาสนาก็มีพระเจ้า เรียกว่า

อิทัปปัจจยตา หรือว่า อิทัปปัจจยตาในฐานะที่เป็นพระเป็นเจ้า ในพระพุทธศาสนา และเป็นอย่างวิทยาศาสตร์ ก็ไม่ต้องเป็นอย่างบุคคล แต่เป็นกฎของธรรมชาติ.

ทีนี้ ใน ประเด็นที่ ๒ ต่อไป ก็จะพูดว่า อิทัปปัจจยตาในฐานะเป็นพระเป็นเจ้า ของสากลจักรวาล. นี่ขยายออกไปหมดทั่วสากลจักรวาล ไม่ใช่เป็นพระเจ้าอยู่แต่ในพระพุทธศาสนา, ไม่ใช่เป็นพระเจ้าของพุทธศาสนาในวงจำกัด; แต่ว่า อิทัปปัจจยตาเป็นพระเจ้าของสากลจักรวาล คือกฎของอิทัปปัจจยตาเป็นพระเจ้า, แล้วมีอยู่ทั่วสากลจักรวาล.

กฎอิทัปปัจจยตามิง่าย ๆ ว่า *อิติ อิมสมิ สติ อิทธิติ* อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งแปลว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี, เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี, เมื่อสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับไป, มีใจความสั้น ๆ ว่าอย่างนี้: ว่าไม่มีอะไรที่จะเป็นตัวตนของมันเองโดยส่วนเดียว มันมีการอาศัยกัน ในฐานะเป็นเหตุผล ก็เป็นปัจจัยแก่กันและกัน, แล้วทุกสิ่งก็เป็นไปตามปัจจัย.

กฎของปัจจุบันนี้เป็นกฎสูงสุด เป็นกฎที่ทำให้
ทุกสิ่งเป็นไป; นี้เราเรียกว่าอิทัปปัจจยตา เป็นกฎ
ของธรรมชาติ มีอำนาจเฉียบขาดอย่างนั้น, แล้วกฎนี้
ควบคุมอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ของสิ่งที่ประกอบกันเป็น
จักรวาล.

ท่านทั้งหลายก็เคยได้ยินได้ฟัง เรียนรู้มาแล้วว่า
จักรวาลนั้นมีเท่าไร ใหญ่เท่าไร; มันจะมีกี่จักรวาลก็ตามใจ
ทุก ๆ จักรวาล หรือหลาย ๆ โลกประกอบกันเป็นจักรวาล.
แต่ละโลกมันก็มีส่วนย่อยที่สุดของมัน ที่เรียกว่าปริมาณ,
ปริมาณที่ประกอบกันเป็นอนุ, อนุประกอบกันเป็นธาตุ,
ธาตุประกอบกันเป็นระบบที่จะเป็นเนื้อหนังร่างกาย มีชีวิต
จิตใจ. คุณันที่สุดที่ปริมาณก็แล้วกัน สัตว์ คน หรือแม้
แต่คน พืชพันธุ์ต้นไม้ ก็มีปริมาณเป็นส่วนเล็กที่สุดที่
ประกอบกันขึ้นมา ในทุก ๆ ปริมาณนั้น มีกฎของอิทัป-
ปัจจยตาสงอยู่

ขอให้ท่านเข้าใจเรื่องนี้ หรือมองดูเรื่องนี้ ด้วยตา
ปัญญา ไม่ต้องเชื่อใคร; มองให้รู้ว่าทุก ๆ ปริมาณ ที่
ประกอบกันขึ้นเป็นโลกเป็นจักรวาลนี้ มันควบคุมอยู่ หรือ

มันสร้างขึ้นมาจากกฎของธรรมชาติ. โดยกฎของธรรมชาติ
มันสร้างขึ้นมา แล้วมันก็ควบคุมอยู่, นี่กฎของ
ธรรมชาติ ที่เรียกว่าอิทัปปัจจยตา นั้นแหละ มันสิง
อยู่ในทุกๆ ปริมาณ ของสิ่งที่มันประกอบกันขึ้นเป็น
จักรวาล

เราคนเตี้ยวันนั้นนึกเกินไป เมื่อเราพูดถึงว่าทุก
จักรวาลท่านลองคิดดู : ทุกจักรวาล ทุกๆ ปริมาณใน
จักรวาลนั้น มันก็ถูกควบคุมอยู่โดยกฎของธรรมชาติที่
เรียกว่า อิทัปปัจจยตา ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ แล้ว
ทรงเคารพในทันที แล้วทรงเปิดเผยสั่งสอนต่อมา.

อิทัปปัจจยตาเป็นกฎของธรรมชาติ.

มีอยู่ก่อนสิ่งใดและพระพุทธองค์ทรงค้นพบ.

ที่นี้ว่า ทำไมเป็นอย่างนั้น ? ก็เพราะว่า กฎอิทัป-
ปัจจยตานี้มันมีอยู่ก่อนสิ่งใด, ก่อนสิ่งใดเกิด เป็นกฎของ
ธรรมชาติ ที่มีอยู่ก่อนปรากฏการณ์ธรรมชาติใดๆ จะเกิดขึ้น.

ถ้าท่านจะถามว่า ธรรมชาติเหล่านี้มันมาจากไหน ?
ก็ตอบได้อย่างไม่ต้องผิดว่า มาจากกฎของธรรมชาติ. กฎ

ของธรรมชาติมีอำนาจ ที่จะทำให้สิ่งที่เป็นธรรมชาติ
เกิดขึ้นมา, ก็เห็นได้ทันทีว่า กฎของธรรมชาตินั้นต้องมี
อยู่ก่อนธรรมชาติ. สิ่งที่มีอยู่ก่อนธรรมชาตินั้นคือ
กฎของธรรมชาติ, กฎนั้นคือสิ่งที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา.

นี่อิทัปปัจจยตาเป็นกฎธรรมชาติ ที่มีอยู่ตั้งแต่
ก่อนมีสิ่งใดๆ. ใครตอบได้ว่าเมื่อไร? นี่เหลือวิสัยที่จะคำนวณ
ด้วยความรู้ของคนสมัยนี้. มันมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง เกิดมา
ก่อนจักรวาลเกิดขึ้น. เดียวนี้เพียงแต่ว่าดวงอาทิตย์เกิดมา
เมื่อไรก็ไม่รู้กันเสียแล้ว, แล้วระบบดวงอาทิตย์ ระบบทั้ง
หลายทั้งหมดทั้งสิ้น เกิดขึ้นเมื่อใดก็ไม่มีการรู้; มันเป็น
ธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยกฎของธรรมชาติ.

เอาเป็นว่า กฎของธรรมชาติมีอยู่ก่อนธรรมชาติ
ทั้งปวง และเป็นเหตุให้เกิดสิ่งทั้งปวง. อิทัปปัจจยตามี
อยู่ก่อนสิ่งใดๆ ในสากลจักรวาล, และเป็นเหตุให้เกิด
สากลจักรวาล, เกิดสากลจักรวาล. ฉะนั้นเราจะมองกฎธรรม
ชาติ อันนี้ในฐานะเป็นผู้สร้างจักรวาลจะได้หรือไม่? ใน
ศาสนาที่มีพระเจ้า เขาพูดว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างจักรวาล. เรา
พูดว่าพระเจ้าอิทัปปัจจยตานี้เป็นผู้สร้างจักรวาล, เป็น

ผู้ควบคุมจักรวาล, เป็นผู้ที่ยกเลิกทำลายล้างจักรวาล ใน
ลักษณะที่เรียกว่า เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป.

กฎแห่งการเกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป, เกิดขึ้น—ตั้ง
อยู่—ดับไป, นี้คืออำนาจของอิทัปปัจจยตา. ฉะนั้นเมื่อ
กฎนี้มีการบังคับให้สิ่งทั้งปวง ต้องเกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป,
มันก็คือธรรมชาติเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ธรรมชาติที่เกิดขึ้น
มาก็ตั้งอยู่ ดับไป ฉะนั้นไม่มีอะไรที่จะไม่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับ-
ไป เพราะว่ามันสร้างขึ้นมา, หรือสร้างตัวเองขึ้นมา หรือ
ว่าเกิดขึ้นมาจากกฎของอิทัปปัจจยตา. กฎอิทัปปัจจยตามัน
ทำให้เกิดขึ้นมา ทำให้เปลี่ยนไป ทำให้ดับลง, ทำให้
เกิดขึ้นมา ทำให้เปลี่ยนไป ทำให้ดับลง, ทั้งจักรวาลทุกๆ
จักรวาล มีอยู่ก็ร้อย ก็พันจักรวาล อย่าไปรู้มันเลย; เพราะ
ว่าเพียงแต่โลกนี้ โลกเดียวเล็กน้อย เป็นส่วนหนึ่งของ
จักรวาลเดียว เราก็ไม่ค่อยจะรู้เสียแล้ว.

อิทัปปัจจยตาเป็นพระเจ้าของสากลจักรวาล.

ในที่นี้ก็พูดว่า ทุกจักรวาลมันเป็นไปตามอำนาจ
กฎอิทัปปัจจยตา เราจึงเรียกว่า กฎอิทัปปัจจยตาเป็นพระ

เจ้าของของสากลจักรวาล มีลักษณะเป็น Omnipresence คืออยู่ในที่ทุกแห่ง มีปริมาณอยู่ที่ไหน มันก็มีกฎ^๕อยู่ที่นั่น, เป็น Omnipotence อำนาจสูงสุดเหนือสิ่งใด เพราะมันเป็น กฎที่ทำให้ธรรมชาติเกิดขึ้น และธรรมชาติเป็นไป ทุกอย่าง รวมอยู่ภายใต้อำนาจของกฎ^๕, เรียกว่า Omniscience คือ มันรู้^๕ทั้งหมด รู้เรื่องทั้งหมด เพราะทุกสิ่งทุกอย่างมันเกิดมาจากกฎ^๕นั้น.

กฎ^๕นั้นจึงเสมือนกับรู้เรื่องทั้งหมด รู้เรื่องที่จะเกิด ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เกิดโลก เกิดแผ่นดิน เกิดอะไรก็ตาม เกิดดิน น้ำ ลม ไฟ ไรโรกภัยไข้เจ็บ กระทั่งอะไรที่มนุษย์มีความรู้ สมัย^๕นี้อวกเก่ง คุยโตว่าไปโลกพระจันทร์ก็ได้ ความรู้^๕อย่างนั้น ยิ่ง^๕ผง มันยังนึกเดียว ไม่เหมือนกับว่ากฎ^๕ที่บับัจจตามัน รู้ทุกสิ่ง มันจึงสามารถสร้างทุกสิ่งแม้ความคิดของมนุษย์ในปัจจุบัน^๕ จะเลิศลอยสักเท่าไร มันก็รวมอยู่ในเรื่อง^๕ที่ที่บับัจจยศาสตร์หรือจัดสรร^๕ขึ้นมา. ฉะนั้นท่านจึงให้คำนิยาม แก่พระเป็นเจ้าว่าเป็น Omniscience คือรู้ทุกอย่าง ไม่มีอะไรที่ไม่รู้ ไม่ยกเว้นอะไร.

นี้ดูให้ตีเถาะว่า อิทัปปัจจยตา กฎของธรรมชาติ
 ชื่อนั้นแหละคือพระเจ้าของสากลจักรวาล.

นี่เราพูดมา ๒ ประเด็นแล้ว ว่าอิทัปปัจจยตา
 พระเจ้าของพุทธศาสนา ที่พุทธบริษัทโง่ๆ ยังไม่รู้
 เพราะทำไมไม่เคยมาสนใจทั้งที่เรื่องมันมีอยู่ในพระไตรปิฎกนั้น
 เอง. นี่เขาฟังเป็นของแปลก คำแปลก; พออดมาเอา
 มาพูด ก็ว่าน^๕ไปเอาเรื่องนอกศาสนามาพูด เป็นเรื่องของเขิน
 บ้าง เป็นเรื่องของมหายานบ้าง; นั่นนะพุทธบริษัทโง่ ว่า
 เอาเองอย่างนั้น. ที่จริงมันเป็นเรื่องที่มีอยู่ในพระไตร-
 ปิฎกอย่าง^๕นี้, แล้วก็เอามาเล่าให้ฟัง.

สรุปความว่า มันมีสิ่งหนึ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าท่าน
 ทรงค้นจนพบ คือการตรัสรู้ของท่าน. พอท่านค้นพบ
 สิ่งนั้น ท่านก็เคารพสิ่ง^๕นั้นทันที, แล้วท่านก็เอาเรื่องของ
 สิ่งนั้นมาบอกพวกเราให้รู้กัน แล้วปฏิบัติตาม เพื่อดับ
 ทุกข์ทั้งปวง; เพราะว่าจะดับทุกข์ทั้งปวงได้นั้น ต้อง
 ทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา, เพราะว่า
 ความทุกข์มันเกิดขึ้นมา ตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา.

คำว่า ความทุกข์นั้นจะดับลงไป มันต้องดับลงไปโดยกฎ
ของอิทัปปัจจยตา.

เรากล้าพูด กล้าทำหาย อย่างนี้ ท้าวสากลจักรวาล
จะพูดว่าท่านจะเป็นจีน เป็นแขก เป็นฝรั่ง เป็นอะไรก็ตาม
ท่านก็ต้องดับทุกข์ด้วยวิธีการอันนี้. ท่าน จะถือศาสนา
ไหนก็ตาม; กล้าทำอย่างนี้ ว่าท่านจะถือศาสนาไหนก็ตาม
ความทุกข์อันแท้จริงของท่าน ก็จะต้องดับลงไป โดย
กฎของอิทัปปัจจยตา. อย่างที่กล่าวไว้เป็นเรื่องของ
ปฏิจัสสมุปบาทว่า *อย่าได้ทำผิดในขณะที่แห่งผัสสะ แล้ว
จะไม่เกิดทุกข์*; ถ้าทุกข์, ความทุกข์จะเกิดขึ้นนั้น ก็
เพราะทำผิดในขณะที่แห่งผัสสะ, ผิดต่อกฎของอิทัปปัจจย-
ตาฝ่ายที่จะดับทุกข์; พูดอย่างนี้มันเป็นการจ้วงจาบ.

ทีนี้จะพูดตัดบทในวงในและวงแคบว่า คนที่จะโง่
อยู่ *เชื่อว่า ตายแล้วเกิด ก็ดี* อีกพวกหนึ่งจะโง่จน *เชื่อว่า
ตายแล้วไม่เกิด ก็ดี*, ทั้ง ๒ พวกนี้มันก็ยังต้องดับทุกข์โดยกฎ
เกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา. คนจะเชื่อไปทางไหน, จะโง่ไป
ทางไหน, อย่างไรทางไหน, ก็สุดแท้แต่ก็อย่างๆ ก็ตาม มัน
จะต้องดับทุกข์ โดยกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตาเรื่องเดียวกันเท่า

นั้น เรื่องอันดับทุกข์ไม่ได้. ฉะนั้น เรื่องบุญ เรื่องกุศล
เรื่องบาป เรื่องอะไรก็ตาม มันก็ขึ้นอยู่กับอิทัปปัจจยตาทั้ง
นั้น; เราจะต้องรู้ให้เพียงพอ. ยังมีข้อที่จะต้องพูดกันต่อไป
อยากจะให้รู้เรื่องอิทัปปัจจยตาโดยภาษาศาสตร์เสียก่อน.

พิงรุอิทัปปัจจยตาโดยภาษาศาสตร์.

ที่นี้จะพูดเรื่องอิทัปปัจจยตา โดยภาษาศาสตร์
หรือโดยศัพทศาสตร์.

อิทัปปัจจยตานั้นมีหลายชื่อ มีความหมายหลายอย่าง
นั่นเอง, แล้วความหมายหนึ่งก็ตั้งชื่อให้ได้อย่างหนึ่ง คำว่า
อิทัปปัจจยตา นี้ ตัวหนังสือนี้แปลว่า ความที่สิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่ง
เป็นปัจจัย สิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่งจึงเกิดขึ้น; ให้ท่านนั่งว่าไป; เพราะ
มีสิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่งเป็นปัจจัย สิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่งจึงเกิดขึ้น. ภาวะที่มีสิ่งหนึ่ง
เป็นปัจจัย สิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่งจึงเกิดขึ้น ให้นั่งว่าจนตาย; นั่นคือ
อิทัปปัจจยตา. ความที่มีสิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่งเป็นปัจจัย สิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่งจึงเกิด
ขึ้น; เอ้า, นั่งว่าจนตาย, จะว่าได้ที่โกฏฐิ ก็แสน ก็ล้านครั้ง,
แล้วถ้าท่านว่าอย่างนั้นด้วย, แล้วมีสติปัญญาเพียงพอด้วย

ท่านก็จะมองเห็นได้เลยว่า เพราะมีสิ่ง^{๕๕}สิ่ง^{๕๖}เป็นปัจจัย
สิ่ง^{๕๗}สิ่ง^{๕๘}จึงเกิดขึ้น.

นี่พันธิเมนต์ หิน ไม้ อีฐ เหล็ก ประคุด นั้นมันมี
สิ่ง^{๕๙}สิ่ง^{๖๐}เป็นปัจจัย สิ่ง^{๖๑}สิ่ง^{๖๒}จึงเกิดขึ้น, สิ่ง^{๖๓}สิ่ง^{๖๔}เป็นปัจจัย
สิ่ง^{๖๕}สิ่ง^{๖๖}จึงเกิดขึ้น. แม้สิ่งที่ไม่มีชีวิตอย่างนั้นเช่นหินจะเกิด
ขึ้นมาได้อย่างไร? ปูนจะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร? เหล็กจะเกิด
ขึ้นในโลกอย่างไร? ก็เพราะมันมีสิ่ง^{๖๗}สิ่ง^{๖๘}เป็นปัจจัย สิ่ง^{๖๙}
สิ่ง^{๗๐}จึงเกิดขึ้น ที่มันเกิดขึ้นเป็นสิ่งต่างๆ อยู่ในโลก ที่ไม่มี
ชีวิต.

นี่ หน้ว่า : เพราะความ^{๗๑}ที่มีสิ่ง^{๗๒}สิ่ง^{๗๓}เป็นปัจจัย สิ่ง^{๗๔}
สิ่ง^{๗๕}จึงเกิดขึ้น, แล้วเรามีปัญญาฉลาด มองเห็นทุกสิ่ง
รอบตัวเราว่า มันกำลังไหลอยู่อย่างนั้น มันกำลังไหล
อยู่อย่างนั้น.

คำพูดที่ฉลาดที่สุดของคนคนหนึ่งเขาพูดว่า ทุก
อย่างไหล, ทุกอย่างไหล นักปราชญ์กรีกพร้อมสมัยกันกับพระ-
พุทธเจ้า เขาบัญญัติลัทธิว่า ทุกอย่างไหล pantharei เป็น
ภาษากรีกว่าทุกอย่างไหล. เขาเห็นความจริงข้อนี้ แต่พูด

อะไรไม่ได้มากกว่านี้ พุทได้เพียงเท่านั้น ว่าทุกอย่างไหล.
 คำสอนข้อนี้ก็เข้ามามีส่วนอยู่ในพระพุทธศาสนา ก็กฎ
 อนิจจังว่าทุกอย่างไหล. คนนั้นเป็นนักปราชญ์ชาวกรีก
 พ้องสมัยกันกับพระพุทธเจ้า.

เดี๋ยวนี้คิดว่าพุทธบริษัทเหล่านี้จะโง่กว่านายคนนั้น
 ถ้าคนเหล่านี้ไม่มองเห็นว่า ทุกอย่างไหล. ทุกอย่างไหล
 นั่นคืออิทัปปัจจยตา : เพราะมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย
 สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้
 จึงเกิดขึ้น, ว่าให้ทะยอยกันไป : เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย
 สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, แล้วสิ่งนี้ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยสิ่งนี้ต่อไป
 จึงเกิดขึ้น เรื่อยไปอย่างนี้ นั่นคืออิทัปปัจจยตา.

นี่จำไว้ว่า คำว่าอิทัปปัจจยตา มันเป็นอย่างนี้ :
 เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. ดูที่ไม่มีชีวิต
 ก่อน แล้วดูในตัวเรา ดูในตัวเรา นี้ จะแยกดู เป็นผม ขน
 เล็บ ฟัน หนัง อะไรก็ได้. ก็ส่วนก็ได้, แล้วจะพบว่า
 เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่ง
 เป็นปัจจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. ส่วนที่จะประกอบกันเป็นผม
 มันก็เกิดแล้วเกิดผม, แล้วเกิดอะไรต่อจากผม? เพราะผม

เป็นบัจจัยเกิดอะไรต่อไป? อย่างน้อยก็ว่า เป็นรังแห่งเทา
ก็ได้อ. เพราะสิ่งนี้เป็นบัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ทั้งผม ขน
เล็บ ฟัน หนัง, ทุกอย่างที่เป็นรูปธรรม.

ทั้งนี้ทั้งนั้นนามธรรมก็เหมือนกัน ที่จะเป็นจิต
เป็นวิญญาณเป็นผัสสะ เป็นเวทนา มันก็เพราะอันนั้นทั้งนั้น :
เพราะสิ่งนี้เป็นบัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ถ้าท่านเห็นจริง
แล้ว ก็จะรู้สึกเหมือนกับว่า ในร่างกายเราทั้งร่าง มันมีการ
ไหลบ่าวนวนเวียนอย่างน่าตกใจ ว่าสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น,
สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น แยกออกไปเป็นส่วนของผม ขน เล็บ
ฟัน หนัง ก็ร้อยก็ตาม มันจะมีอาการว่าไหลไปตามเหตุ
บัจจัยนี้ มันเป็นความไหลที่นำกลัวที่สุด ในร่างกายของคน
คนหนึ่ง ของทุกคนในโลก ก็เป็นอย่างนี้, ของสัตว์เดรัจฉ
าน : หมู หมา ภา ไก่ ก็เป็นอย่างนี้, ของต้นไม้ต้นไถ่
ก็เป็นอย่างนี้. นี่บรรดาสิ่งที่มีชีวิตก็เป็นอย่างนี้, สิ่งที่ไม่มี
ชีวิตก็เป็นอย่างนี้.

นี่คือตัวอิทับบัจจัยตา และกฏอิทับบัจจัยตาที่
ทำให้เป็นไปอย่างนั้น. กฏของอิทับบัจจัยตาบังคับให้
ธรรมชาตินั้น, สิ่งต่างๆ ที่มันมีอยู่นี้ มันเป็นผลผลิต

ของอิทัปปัจจยตา ซึ่งเราเรียกในที่นี้ว่า “พระเป็นเจ้า”, พระเป็นเจ้าในพุทธศาสนา, พระเป็นเจ้าของสากลจักรวาล. เอ้า, จำคำว่าอิทัปปัจจยตาไว้แบบนี้; ที่นี้ อิทัปปัจจยตานี้ หมายความว่าทุกอย่าง ไร้แก่ทุกอย่าง; แต่ถ้าจะชี้เฉพาะเรื่องของคน เฉพาะเรื่องที่ความทุกข์ของมนุษย์ จะเปลี่ยนชื่อเรียกเป็นปฏิจจสมุปบาท หรือจะเรียกให้เต็มที่ ก็ว่าอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท อย่างนี้. ถ้าพูดอิทัปปัจจยตา เฉยๆ มันหมายถึงไร้แก่ทุกสิ่ง ไม่ยกเว้นอะไร, มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตามแก่ทุกสิ่ง, ความที่มันปรุ่่งแต่งกันไป. แต่ถ้าจะชี้เฉพาะเรื่องของคน และเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความทุกข์เกิดขึ้น—ดับไปแล้ว เปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท, หรือจะเรียกให้เต็มที่ก็ต้องเรียกว่า อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท, เอามาบวกกันเข้าทั้งสองคำ. พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงใช้อย่างนี้มากเหมือนกัน เรียกว่า อิทัปปัจจยตาสมุปปาโท; แต่ว่าเราไม่อยากจะให้มันยาว ชี้เกี่ยพูดก็เรียกแต่ว่า “ปฏิจจสมุปบาท” ก็ได้, ถ้ามันหมายถึงเรื่องความทุกข์ของคน; แต่ถ้าหมายถึงทั้งหมด ไม่ยกเว้นอะไร ก็เรียกว่าอิทัปปัจจยตา. ฉะนั้นเราจึงรู้ว่า อิทัปปัจจยตา

เป็นตัวกฎธรรมชาติทั้งหมด, เพื่อทั้งหมด, ปฏิจ-
สมุปบาทเป็นกฎธรรมชาติใช้เฉพาะเกี่ยวกับความทุกข์
ของมนุษย์.

เอา, ที่นี้ใจความของปฏิจสมุปบาทสิ่งนี้ก็ถือว่า
อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น, ปฏิจสมุปบาท นั้นแปลว่า อาศัยกัน
แล้วเกิดขึ้น : ปฏิจจะ แปลว่า อาศัยกัน, สมุปบาท แปลว่า
เกิดขึ้น, ปฏิจสมุปบาท แปลว่า อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น.

ความหมายของ อิทปปัจจยตา

ต่างกว่าปฏิจสมุปบาทเล็กน้อย.

อิทปปัจจยตา นั้นแปลว่า เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย
สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.
ส่วนคำว่า ปฏิจสมุปบาท นั้นแปลว่า อาศัยกันแล้ว
เกิดขึ้น. อิทปปัจจยตา แปลว่า เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่ง
นี้จึงเกิดขึ้น ความหมายมันเหมือนกัน; แต่มีอะไรแปลกไป
นิดหน่อย พอสังเกตได้ กว้างแคบกว่ากัน.

ที่นี้รวมความเสียก็เรียกว่า ความที่มันมีเหตุมี
ปัจจัยแก่กันและกัน, ปรู้งแต่่งให้เกิดของใหม่ออกมา

เสมอ, ลักษณะนี้สำคัญที่สุด; ใครไม่มองเห็น คนนั้น
 ไม่เป็นพุทธบริษัท อย่าหาว่าอาตมาด่านะ อยากจะพูดว่า
 ใครไม่มองเห็นลักษณะนี้ แล้วคนนั้นไม่ใช่พุทธบริษัท. ถ้า
 เป็นพุทธบริษัทจะต้องมองเห็น ลักษณะอันนี้ ของสิ่งทั้ง
 ปวง; จะดูที่คน จะดูที่หมา ที่แมว ที่ต้นไม้ที่ต้นไม้แผ่นดิน
 อะไรก็ตาม จะมองเห็นลักษณะที่ว่า เพราะอาศัยสิ่งนี้สิ่ง
 นี้จึงเกิดขึ้น, เพราะอาศัยสิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะอาศัย
 สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. นัพุทธบริษัทเป็นผู้ เป็นผู้ต้นจาก
 หมด คือหาใช่; เป็นผู้ เป็นผู้ต้น เป็นผู้เบิกบาน
 เพราะเห็นสิ่งนี้ ก็เลยเป็นผู้ ผู้ต้น จริงๆ ไม่หลับตา
 ไม่นอนหลับ.

เมื่อเห็นตามที่เป็นจริงของธรรมชาติ

เรียกว่าเห็นตถตา.

ที่เห็นเหมือนอย่างนั้นแล้ว ก็เรียกว่าเห็นตามที่เป็น
 จริงของธรรมชาติ, เห็นตามที่เป็นจริงของธรรมชาติ
 คือเห็นตถตา. ตถตา แปลว่า ความเป็นเช่นนั้นเอง;
 ตถาตา ก็ได้ ตถตา ก็ได้ ตถาเฉยๆ ก็ได้. ในบาลีพบทั้ง

๓ รูปว่า ตถาก็ได้, แปลว่า เช่นนั้น, ตถตา ความเป็น
 เช่นนั้น, ตถาตา ความเป็นเช่นนั้น. ที่เอามาบอกให้จำกัน
 ง่ายๆ ว่า “เช่นนั้นเองไว้อย่างไร, เช่นนั้นเองไว้อย่างไร”

ถ้าโง่มันก็ไม่เห็น “เช่นนั้นเองไว้อย่างไร” ของทุกสิ่ง;
 ถ้าไม่โง่ มันก็จะเห็น “เช่นนั้นเองไว้อย่างไร” ของทุกสิ่ง. คุณ
 เข้าไปที่ผม ก็เห็น เช่นนั้นเองของ ความเป็นผม, ที่ชน
 เล็บ ฟัน หนัง กระดุก ก็เห็นเช่นนั้นเองของแต่ละสิ่งๆ.

ที่นี้คุณ เช่นนั้นเอง ที่ความรู้สึกเวทนา สัญญา ก็
 เห็นเช่นนั้นเอง, คุณที่ความสุขมันก็เช่นนั้นเอง, คุณที่ความ
 ทุกข์ก็เห็นเช่นนั้นเอง, คุณที่ความเจ็บไข้ ก็เช่นนั้นเอง, คุณที่
 ความตาย ก็เช่นนั้นเอง, คุณที่ความหาย ก็เช่นนั้นเอง, ไม่
 หายก็เช่นนั้นเอง. ถ้าคนไม่โง่เสียอย่างเดียว แล้วก็จะ
 มองเห็น “เช่นนั้นเอง” ของทุกสิ่ง ไม่ยกเว้นอะไร.
 นี่คือเห็นอทิปปัจจยตา หรือเห็นปฏิจจสมุปบาท หรือ
 จะเรียกว่าเห็น ตถาตา ตถตา ตถาตา-มันเป็นเช่นนั้นเอง.

ถ้าสามีเขาไม่รักก็ไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่ เพราะมัน
 เช่นนั้นเอง, สามีไปมีเมียใหม่ มันก็เช่นนั้นเอง, หรือเมีย

มันมีชู้ ผัวกว่าเข่นั่นเอง. มันไม่มีใครฆ่าใคร, ไม่มีใครโกรธใคร ไม่มีใครแปลกใจอะไร แม้ว่าจะถึงขนาดนั้น

ที่เห็นเข่นั่นเอง คือเห็นอิทัปปัจจยตา เห็นพระเจ้าอันสูงสุด ว่ามันมีอยู่อย่างนี้ หรือมันกำลังให้เป็นไปอย่างนี้. เราเห็นเข่นั่นเอง ก็เห็นอิทัปปัจจยตา.

คำแทน “อิทัปปัจจยตามีอยู่หลายคำ.

ที่นั่น คำที่มันแทนกันได้ ก็มีอยู่หลายคำ ไม่จำเป็นต้องพูด! ว่าที่จริงพูดไว้มันก็ดีเหมือนกัน. ตถาตา แปลว่า *ความเป็นเข่นั่นเอง, อวิตถาตา* - ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, *อนัญญตถา* - ไม่เป็นอันแปลกไปจากความเป็นอย่างนั้น, ไม่อื่นอย่างนั้น นั่นก็คือเข่นั่นเอง, เข่นั่นเอง. และ *ธัมมัญญิตตา* - เป็นความตั้งอยู่ตามธรรมดา, *ธัมมนิยามตา* - เป็นกฎตายตัวของธรรมชาติ, *อนัตตา* - ไม่มีตัวตน เพราะมันมีแต่กระแสแห่งเข่นั่นเอง, กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา เพราะสิ่ง^{นี้}มีสิ่ง^{นี้}จึงมี เพราะสิ่ง^{นี้}มีสิ่ง^{นี้}จึงมี มันจึงไม่ใช่อดีต. ร่างกายก็ดี จิตใจก็ดี ล้วนแต่เป็นกระแสอิทัปปัจจยตา ดังนั้นมันจึงไม่มีอดีต. พระพุทธเจ้า

ท่านจึงตรัสว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา; ไม่มีอะไรที่
จะเป็นอัตตา.

เมื่อเป็นกระแสของอิทัปปัจจยตา

ทุกสิ่งจึงเป็นสุญญตา.

ที่นี้ถ้าเรียกให้สูงขึ้นไปอีกก็ว่า เป็น สุญญตา
ไฉน, *สุญญตา* แปลว่า *ว่าง*, *ว่าง*, *ว่าง* จากตัวตน; ไม่
มีตัวตน มันจะมีอะไร ก็มีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา
เป็นกระแสแห่งการปรุงแต่งไม่หยุด, ในนั้น ไม่มีตัวตน
ฉะนั้น จึงเรียกว่าว่าง.

เห็นว่างนี้ไม่ใช่เห็นว่าไม่มีอะไรเลย; มันมี
แต่การไหลไปแห่งสิ่งทั้งปวง ตามกฎของอิทัปปัจจยตา,
ว่างจากตัวตน ว่างจากอะไร ๆ ที่ควรจะยึดถือว่าเป็นตัวตน
นี้คืออิทัปปัจจยตา.

ที่เอามาสวด พระสวดกัน เอามาท่องเดี่ยว แต่
จะไม่ถือว่าเป็นความพลาดพลังของใคร. เขาเอามาสวดท่อง
เดี่ยว ในพระบาลีที่เต็มที มีอยู่ แล้วจะมีเต็มทีว่า *อุปฺปาทา
วา ตถาคตานํ - พระตถาคตจะเกิดขึ้นก็ดี อุปฺปาทา วา*

ตลาคทานิ—พระตลาคตจะไม่เกิดขึ้นก็ดี ฐิตาว สา ธาตุ - ธรรม
 ธาตุนี้มีอยู่แล้ว ธรรมฐิตตา - ความตั้งอยู่ตามธรรมคา
 ธรรมนิยามตา - กฎตายตัวของธรรมคา. อิทปปัจจยตา
 มีอยู่อีกคำไม่เอามาवाद; สวดธัมมนิยามเพียงว่า ธรรม-
 นิยามตา แล้วก็เลื่อนไป สงขารา อนิจจา สงขารา ทุกขา
 ธรรมมา อนตตา ไปโน้น.

นี่บทที่เขาเอามาให้พระสวดกันชินหูชาวบ้านนั้น
 อีกบทหนึ่งข้ามไปเสียทางโน้น ไม่มาสู่อิทปปัจจยตา; ส่วน
 บทที่สำคัญที่มีอยู่เต็มๆ; เมื่อ ธรรมนิยามตา แล้ว
 อิทปปัจจยตา แล้วก็ขึ้น ปฏิจจสมุปบาท อวิชชาปจฺจยา
 สงขารา ไปเลย. ถ้าอย่างนั้นมันง่าย คนจะรู้ได้ว่า เรื่อง
 มันต้องไปจบอิทปปัจจยตา หรือปฏิจจสมุปบาท.

ฉะนั้นอยากจะให้เอา ธรรมนิยามที่เต็มๆ เต็มที่
 อย่างนั้นมาवादกัน แทน ธรรมนิยามครึ่งท่อน หรือมีความ
 หมายน้อยกว่าที่จะवादอย่างนี้.

อิทัปปัจจยตา คือ ธรรมดาที่มีอยู่ก่อนสิ่งใด.

นี่เอามาบอกให้รู้ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า
 ตถาคตจะเกิดขึ้นก็ดี ตถาคตทั้งหลาย พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 จะเกิดขึ้นก็ดี จะไม่เกิดขึ้นก็ดี ธรรมดาคุณนั้นมีอยู่แล้ว
 ธรรมดาคุณนั้นก็คืออิทัปปัจจยตา; จะเรียกว่า ธรรมัญ-
 ญิตตา ธรรมนิยามตา ก็ได้, จะเรียกว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
 ก็ได้, แต่ถ้าจะชี้ให้ชัดลงไป เห็นชัดละก็ชี้ไปที่อิทัปปัจจยตา.

นี่คือว่า กฎอิทัปปัจจยตานี้มีอยู่ก่อนแล้ว พระ
 พุทธเจ้าจะเกิด หรือพระพุทธเจ้าจะไม่เกิด ก็ไม่มี
 ปัญหาอะไร กฎนี้มีอยู่แล้ว, มีอยู่ก่อนแล้ว, ก็เรียก
 ว่ามีอยู่ก่อนสิ่งใด. พระพุทธเจ้าเพิ่งจะเกิดเมื่อไม่นานมานี้;
 แต่ท่านตรัสรู้สิ่งนั้นซึ่งมีอยู่ก่อน ซึ่งมีอยู่อย่างที่ไม่คำนึงถึง
 ว่า พระพุทธเจ้าจะเกิด หรือไม่เกิด สิ่งนั้นก็มิใช่ก่อน.
 หมายความว่า แรกเริ่มเดิมทีมีสิ่งนี้อยู่แล้ว.

สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งใดนั้น เป็นสิ่งที่เขาบัญญัติกันใน
 ทุกศาสนา; เช่นในศาสนาคริสต์นี้นะ เขาถือว่า เขาไม่ได้

เรียกว่าพระเจ้านะ เขาเรียกว่า word แปลว่า คำ คำสั่ง,
หรือว่าคำบอก. แรกเริ่มเดิมที พระคำนั้นมียอยู่แล้ว At the
begining the word was แรกตั้งต้น พระคำมียอยู่แล้ว; ใน
ศาสนาคริสต์เขาก็ว่าอย่างนั้น, แล้วเขาก็ว่า พระคำ หรือคำ
นั้นอยู่กับพระเจ้า, แล้วต่อมาพระเจ้กับพระคำ พระคำกับ
พระเจ้ นั้นเป็นสิ่งเดียวกัน ก็เรียกว่า God คือพระเจ้;
ในที่สุดเหลือแต่พระเจ้. ที่แรกมียอยู่แต่พระคำ พระคำก็คือ
คำพูด คำที่คนพูดนี้.

แล้วในคัมภีร์ฮินดู ที่เป็นที่ยึดถือของฝ่ายซิกส์
นั้นก็เหมือนกัน แรกเริ่มเดิมที มีแต่ ศพฺท เป็นภาษาสันสกฤต.
ศพฺท คือ สทฺท ในภาษาไทยก็ว่าศัพท์ ศัพท์แสง ศัพท์คำ
นั้นแหละ, ศัพท์ที่แปลว่า คำ นั้นแหละ ในสันสกฤตเขา
เรียกว่า ศพฺท. คัมภีร์ซิกส์ เขาว่า แรกเริ่มเดิมที ศพฺท หรือ
ศพฺท แล้วแต่จะใช้ภาษาไหน มันมียู่ก่อนแล้ว หมายความว่า
คำพูด หรือคำสั่ง มันมียู่ก่อนแล้ว.

ส่วนของพุทธเราเนี่ย กฎือที่บ้บัจจยดาเป็นผู้พูด
หรือผู้สั่ง หรือว่ากฎอนเนเบนตัวคำสั่งหรือคำพูด เรื่องมันก็

เลยตรงกัน. จะดีอย่างคริสเตียนหรืออย่างซิกส์หรืออย่าง
พุทธเรา^{นี้}.

แรกเริ่มเดิมที สิ่งที่เราเรียกว่าคำสั่ง มันมีอยู่แล้ว
คือกฎนั่นเอง. กฎอิทัปปัจจยตา มันมีอยู่แล้ว, *อย่างพระ
บาลันที่ว่า ตถาคตจะเกิดขึ้น หรือตถาคตจะไม่เกิดขึ้น
ธรรมชาตุนั้นมีอยู่แล้ว. ธรรมชาตุนั้นคือกฎอิทัปปัจจยตา
เป็นธาตุแห่งธรรม เป็นธาตุของธรรม หรือธรรมธาตุ
เป็นตัวธาตุของธรรม. ธา-ตุ ไม่ใช่โทษซ้ำ ธาตุของ
ธรรมมีอยู่แล้ว คืออิทัปปัจจยตา; นี้เรียกว่ามันมีอยู่ก่อน
สิ่งใด.*

ฉะนั้นขอให้เข้าใจคำว่า อิทัปปัจจยตา เป็นคำ
กลาง เป็นคำประธาน ว่ามันมีอยู่แล้ว ก่อนแต่ที่พระ
ตถาคตจะเกิดขึ้น. พระตถาคตจะเกิด หรือพระตถาคต
จะไม่เกิด สิ่ง^{นี้}มีอยู่แล้ว ว่าอิทัปปัจจยตา, หรือถ้าขยาย
ออกไปก็ว่า ธรรมัญญิตตา ธรรมนิยามตา อิทัปปัจจยตา
ขยายออกไปอีกก็คือ ตถา—ความเป็นเช่นนั้นเอง, ตถตา—
ความเป็นเช่นนั้นเอง, อวิตถตา—ไม่ผิดไปจากความเป็น

เช่นนั้น, อนัญญฤตาไม่เป็นอย่างอื่นไปจากความเป็นอย่าง
นั้น.

นี่คำว่า อิทัปปัจจยตา มีความหมายอย่างนี้ และ
รวมกันหมดทุกคำได้; จะเป็นคำ ปฏิจสุมุบาท มันก็
คืออิทัปปัจจยตา จะเป็น รัมมัญญิตตา ก็คือเป็นอิทัปปัจจยตา
จะเป็น รัมมนิยามตา ก็คืออิทัปปัจจยตา.

นี่ขอให้รู้จักกับสิ่งที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา ว่ามี
ความหมายอย่างนี้กันเสียที, สูงสุดจนพระพุทธเจ้าเคารพ
ทั้งที่ท่านเป็นผู้ค้นพบเอง พอค้นพบก็เลยเคารพสิ่งหนึ่งที่
ว่าเป็นสิ่งสูงสุด; ถือหลักว่า จะอยู่โดยไม่มีที่เคารพมิได้
แล้วท่านก็ต้องลองสอดส่องค้นหาดู ว่าจะเคารพอะไรดี?
ก็ไม่พบ พบแต่ว่าต้องเคารพสิ่งนี้, ที่ตรัสรู้นานนี้.
ท่านจึงตรัสว่า ภิภษทั้งหลาย, ความคิดอันนี้ได้เกิดขึ้นแก่
เราว่า ถ้าโฉนธรรมอันใดที่เราได้ตรัสรู้แล้ว เราพึงสักการะ
เคารพธรรมนั้น เข้าไปอาศัยแล้วอยู่เถิด.

คำว่า “เข้าไปอาศัยธรรมนั้นแล้วอยู่เถิด” ก็คือ
ให้ถือเป็นที่พัก ถ้าต้องการ ที่พึ่ง. ถ้าว่าต้องการจะอยู่

คำนี้ ไม่รู้จักความจริงอันนี้ ก็ไม่เป็นพุทธบริษัท อย่าเสียใจ
ไปเลย.

ข้อ ๑. รู้จักอิทัปปัจจยตาในฐานะเป็นกฎของ
ธรรมชาติ นี้พูดสรุปให้สั้น ๆ เข้ามาที่ละข้อ รู้จักอิทัปปัจจยตา
นี้ว่า เป็นกฎของธรรมชาติ มีอยู่ก่อนการเกิดของธรรมชาติ
ใดๆ. ธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์นั้น คือธรรมชาติที่เกิด
ขึ้นมา. ที่นี้กฎอิทัปปัจจยตานั้นมีอยู่ก่อนการเกิดของสิ่ง
ใดๆ เรียกว่ามัน เป็นกฎแห่งการเกิดของทุกสิ่ง.

ตรงนี้เผชิญเรื่องนำหัวมันเกิดขึ้น เขาเรียกว่า
God พระเป็นเจ้าเขาเรียกว่า God, แต่เราเรียก ในที่นี้ว่า
กฎ กฎของธรรมชาติ. คนที่เป็นฝรั่งเป็นเพื่อนกัน เป็น
คริสเตียน เขามาพูดกันเรื่องนี้ อาตมาก็บอกเขาว่า พวก
พุทธเราก็มี God อย่างของพวกท่าน แต่เราออกเสียงมันสั้น
เราออกเสียงสั้น ๆ กระจาก ๆ คำว่า God จึงเหลือแต่ กฎ
เลยได้ซ้ากันใหญ่. นี่มัน เป็นบังเอิญว่า ถ้าในภาษาไทยแล้ว
มัน ไปตรงกันได้ คือ กฎ กับ God.

ให้รู้ว่า อิทัปปัจจยตาเป็นกฎของธรรมชาติ มีอยู่
ก่อนการเกิดสิ่งใดๆ

ที่ข้อที่ ๒ ต่อไป ให้รู้ว่าอิทัปปัจจยตาเป็น
 ธรรมะในความหมายที่ ๒ ธรรมะ ธรรมะ คำนี้มี ๔
 ความหมาย : ธรรมะคือตัวธรรมชาติ ธรรมะคือตัวกฎของ
 ธรรมชาติ ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ธรรมะคือ
 ผลที่เกิดจากหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ. ถ้าท่านผู้ใดต้อง
 การจะรู้จักธรรมะในความหมายที่สมบูรณ์หมดสิ้น แล้วก็รู้
 เด็ดว่า ธรรมะมันมี ๔ ความหมาย.

ความหมายที่ ๑ ธรรมะ คือ ตัวธรรมชาติ ไม่มี
 อะไรที่ไม่ใช่ธรรมะ รูปธรรม นามธรรม ทั้งเนื้อหนังตัวของ
 เรานี้ก็เป็นธรรมชาติ.

ความหมายที่ ๒ คือ กฎของธรรมชาติ ที่ควบคุม
 คุมธรรมชาติเหล่านั้นอยู่ เนื้อตัวของเราเป็นธรรมชาติ
 แล้วมีกฎของธรรมชาติควบคุมเนื้อตัวทั้งหมดนั้นอยู่. ฉะนั้น
 เนื้อตัวมันจึงเจริญ เปลี่ยนแปลง กินอาหาร อาบ ถ่าย อะไร
 ไปตามเหตุตามปัจจัยนั้น ตามกฎของธรรมชาติ; เพราะมี
 กฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ มันจึงเติบโตขึ้นมาเป็นหนุ่ม
 เป็นสาว แก่เฒ่าแล้วก็ตายไปอย่างนี้ โดยกฎของธรรมชาติ.

ที่นี้ ธรรมะในความหมายที่ ๓ หน้าทีตามกฎของ
 ธรรมชาติ สิ่งที่มีชีวิตทั้งปวงต้องรับรู้ข้อนี้ ก็จะต้อง
 ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มิฉะนั้นแล้วชีวิตนั้น
 จะต้องตาย.

ที่นี้ ความหมายที่ ๔ ว่าผลจากหน้าที่นั้น จะมีโดย
 สมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่ ผิดก็ผิด ถูกก็ถูก มากก็มาก
 น้อยก็น้อย ฉะนั้นผลจากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาตินั้น
 ก็มีอยู่ ก็เรียกว่าธรรมะเหมือนกัน.

ธรรมะมี ๔ ความหมาย คือตัวธรรมชาติ, ตัวกฎ
 ของธรรมชาติ, ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, แล้วก็ผล
 ที่เกิดมาจากหน้าที่.

ที่นี้ ความหมายที่ ๒ ก็กฎของธรรมชาติ นั้น
 แหะละคืออิทัปปัจจยตา แต่มันเกี่ยวข้องหมดเลย เกี่ยวข้อง
 ทั้ง ๔ ความหมาย. ตัวธรรมชาตินั้นก็อยู่ใต้กฎอิทัปปัจจยตา,
 หน้าที่ก็เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา, ผลที่จะเกิดขึ้นมาจาก
 การทำหน้าที่ มันก็เกิดขึ้นมาตามกฎอิทัปปัจจยตา; แต่ถ้
 เราจะพิจารณาเอาชื่อกันแล้ว ก็เอาความหมายที่ ๒ ว่าธรรมะ
 คือกฎของธรรมชาติ.

บท ข้อที่ ๓ ต่อไปว่า อิทัปปัจจยตาคือพระเจ้า
 ในพุทธศาสนา อย่างที่ว่ามาแล้ว ให้อธิบายว่าในพุทธศาสนาก็มี
 สิ่งสูงสุด ตามความหมายของคำว่า พระเจ้าในศาสนาอื่น ;
 แต่ว่าของเราไม่เป็นคน เป็นกฎธรรมชาติ. เขาจะว่า
 เป็นคนก็ตามใจเขา ; แต่ว่าเรามีสิ่งซึ่งสามารถจะทำหน้าที่
 พระเจ้าอย่างนั้นโดยสมบูรณ์เหมือนกัน. นี้เรียกว่า อิทัป-
 ปัจจยตาในฐานะเป็นพระเจ้าในพุทธศาสนา ทำให้
 พุทธศาสนาก็มีพระเจ้า.

เรื่องนั้นขอพูดเสียให้เสร็จไปเลยว่า ไม่มีอะไร ไม่มี
 ความรู้สึกอันใดที่จะว่าไม่มีพระเจ้า เพราะว่าความรู้สึก
 ของสิ่งที่รู้สึกได้ คือสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ คิดนึกได้ มันจะรู้สึกว่ามี
 สิ่งใดสิ่งหนึ่งสูงสุดอยู่เสมอไป ; จะเป็นมด แมลง ปู ปลา
 อะไรก็ตาม มันจะรู้สึกว่ามีสิ่งสูงสุด ที่มันต้องกลัว ต้องวิ่ง
 หนี ต้องยอมแพ้ เสมอไป. พระเจ้านั้นเกิดมาจากความ
 รู้สึกตามสัญชาตญาณของสิ่งที่มีชีวิต ว่ามันมีสิ่งสูงสุดที่เรา
 ต้องกลัว.

ฉะนั้นพระเจ้าจึงมีด้วยกันแก่สิ่งที่มีชีวิตคิดนึกได้
 ทุกตัวเลย ; แต่ว่าจะเป็นพระเจ้าต่ำๆ อย่างเล็กๆ หรือ

พระเจ้าอย่างความหมายสูงขึ้นไป จนกระทั่งสูงสุด. ^๕ พุทธ-
บริษัทเจริญสูงสุดด้วยปัญญา แล้วก็มีพระเจ้าในอันดับ
สูงสุด คือกฎของอิทัปปัจจยตา.

ข้อที่ ๔ เป็นพระเจ้าของสากลจักรวาลด้วย
เพราะว่าสิงอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสากล
จักรวาล จะในสสารหรือในพลังงาน หรืออะไรก็สุดแท้
มันมีกฎอันนี้สิงอยู่เสมอ.

ต่อไป ข้อที่ ๕. เป็นพระเจ้าของนักวิทยา-
ศาสตร์. ถ้าว่าคนเขามีสติปัญญา เป็นนักวิทยาศาสตร์
นักวิทยาศาสตร์นี้ค้นหาว่าอะไรสูงสุด ในที่สุดก็จะค้นพบ
ว่า กฎของธรรมชาติ. กฎของธรรมชาติก็คืออิทัปปัจจยตา;
ฉะนั้น อิทัปปัจจยตาจึงเป็นพระเจ้า ชนิดที่นักวิทยา-
ศาสตร์ยอมรับได้.

นักวิทยาศาสตร์ปัจจุบันนี้ มีเท่าไรก็ตาม เขา
ไม่เชื่อพระเจ้าอย่างที่พูดในคัมภีร์ไบรมโบราณนั้น; แต่
เขาต้องยอมรับทันทีว่า พระเจ้าอย่างนี้เขายอมรับได้ คือ
กฎของอิทัปปัจจยตา ตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ที่มัน

ไม่ขัดกันเลย. นี่พระเจ้าของนักวิทยาศาสตร์ แล้วก็สามารถ
ค้นพบ มองเห็นโดยนักวิทยาศาสตร์ อย่างนี้.

ข้อที่ ๖. เตี้ยวนดูให้ละเอียดออกไปว่า อิทัป-
ปัจจัยตานั่นแหละเป็นผู้จัดการโลก. โลกนี่จะเป็นไปตาม
กฎอิทัปปัจจัยตา ทำผิด ทำถูก ทำครึ่งผิดครึ่งถูก ตามกฎ
ของอิทัปปัจจัยตา แล้วโลกนี่จะต้องเป็นไปตามสิ่งเหล่านั้น;
เช่นเตี้ยวนี่ในโลกมีการศึกษาผิด ส่งเสริมกิเลส โลกก็เลวร้าย
จนจะเป็นมิกสัญญอยู่แล้ว เห็นไหมเล่า? โลกจัดการ
ศึกษาผิด มันก็มีผลขึ้นมาให้เป็นโลกของกิเลส แล้วก็เลวร้าย
แล้วก็เบียดเบียน.

นี่อิทัปปัจจัยตาจัดโลก มันเนื่องกันกับสิ่งที่มีอยู่ใน
โลก แล้วมันเกิดการจัดโลกกันผิดๆอย่างนี้. ตามกฎของ
อิทัปปัจจัยตา มันก็ต้องได้ผลอย่างนี้. เมื่อไรจัดโลกกัน
เสียให้ถูกตามกฎของอิทัปปัจจัยตา แล้วเราก้จะมีสันติภาพ
อันถาวร. เตี้ยวนี่เรามีไม่ได้ เพราะว่าเราโง่ จัดโลกนี้
ผิดจากกฎของอิทัปปัจจัยตา.

ข้อที่ ๗. เพราะฉะนั้นดูต่อไป อิทัปปัจจัยตา
เป็นสิ่งที่โลกต้องบูชาเป็นสิ่งสูงสุด. คำว่า บูชา บวงสรวง

ใช้ได้; ถ้าทำถูกต้องแก่สิ่งสูงสุด. สิ่ง^๑ที่ควรบูชา^๒ก็คือกฎ-
ของอิทัปปัจจยตา, แล้วต้องอ้อนวอน; ภาษาศาสนาเขา
เรียกว่า อ้อนวอน อย่างพวกชาวคริสต์เขาก็อ้อนวอนพระเจ้า
แล้วพวกเราก็เราไม่มีพระเจ้า เราก็ไม่อ้อนวอน.

อาตมาต้องขอกฎที่จะต้องพูดว่า พวกโง่ที่เห็นว่า
ไม่มีพระเจ้าแล้วไม่อ้อนวอน. แต่เมื่อมีพระเจ้าอย่าง^๓นี้อยู่แล้ว
เราต้องอ้อนวอนพระเจ้า คือว่าขอทำตาม ขอประพฤติดี
ตาม ขอพยายามทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์^๔นั้นทุกอย่าง,
นี่พุทธบริษัทมีพระเจ้า บูชาพระเจ้า อ้อนวอนพระเจ้า
หมายความว่าอย่าง^๕นี้. เพราะฉะนั้น ขอให้ทุกคนจงอ้อน-
วอนพระเจ้าสูงสุด คือกฎอิทัปปัจจยตา ด้วยการพยายาม
ให้สุดความสามารถสุดชีวิตจิตใจ ที่จะประพฤติดีให้ถูก
ต้อง ให้ตรงตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

ข้อที่ ๘. เอ้า ที่^๖นี้มองต่อไปตามลำดับ อิทัปปัจจยตา
คืออาทิพรหมจรรย์ อย่างที่กล่าวมาแล้วเมื่อ^๗ตะกั. ^๘นี้สรุป
ความอีกที่ว่า อิทัปปัจจยตาเป็นอาทิพรหมจรรย์, ^๙เป็น
เงื่อนไขของพรหมจรรย์. พุทธภาษัตถมตาทน่อยก็ว่าเป็น
ก ข ก กา ของพระพุทธศาสนา ที่จะต้องเรียนเป็นสิ่งแรก;

แม้ว่าจะเป็นสิ่งสูงสุดเท่าไรก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่ต้องเอามา
เรียนเป็นสิ่งแรก เหมือนกับ ก ข ก กา. พุคกับฝรั่งก็ว่า
นี่เป็น ABC ของพุทธศาสนา คือเรื่องอิทัปปัจจยทานี้แหละ.

เดี๋ยวนี้พวกฝรั่งเขา จะถ้อยอะไรก็ตามเถอะ; เขาไม่
เรียนเรื่องอิทัปปัจจยตา เขาเข้ามาศึกษาพุทธศาสนา แต่เขา
ไม่เรียนเรื่อง ABC ของพุทธศาสนา. เขาไปตั้งต้นเรียน
ประวัติศาสตร์ประเทศอินเดีย ปรัชญาของอินเดียทุกแขนง,
ความเป็นมาอะไรในอินเดีย, เรียนจนเกือบตาย เสียเวลาไป
ตั้งครึ่งอายุก็ได้, แล้วก็ไม่ได้เรียนไปตรงจุดอิทัปปัจจยตา
หรือปฏิจจสมุปบาท. เขาจะไปเรียนเรื่องศีล เรื่องสมาธิ
เรื่องพระพุทธรูป เรื่องพระธรรม เรื่องพระสงฆ์ ในท่าทาง
ลักษณะอย่างอื่น, ไม่เรียนในลักษณะที่เป็นอิทัปปัจจยตา.

ข้อที่ ๙. ที่นี้ เขาก็ไม่รู้พุทธศาสนา ไม่รู้จักตัว
อิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา; เขาก็รู้
พุทธศาสนาไม่ได้; แต่เขาก็ไปเขียนตำรากันยกใหญ่.
พวกฝรั่งเขียนตำราพุทธศาสนากันยกใหญ่ แล้วมีบทที่ผิด

ฉกรรจ์อยู่ทุกเล่ม คือว่า เรื่องกรรม กับ เรื่องเกิดใหม่ นี้ เขียนเป็นอินดูไปหมด, การเกิดใหม่อย่างแบบอินดูไปหมด. เรื่องกรรม ก็สอนทำดี—ดี ทำชั่ว—ชั่ว, ไม่สามารถจะใช้กฎอิทัปปัจจยตาอยู่เหนือดีเหนือชั่ว. ฝรั่งรู้พุทธศาสนาเรื่องกรรม ก็เพียงว่าทำดี—ดี—ทำชั่ว—ชั่ว. เขาไม่รู้ว่าด้วยอำนาจ กฎอิทัปปัจจยตา ซึ่งศึกษาดีแล้ว เราจะอยู่เหนือดีเหนือชั่ว พันดีพันชั่ว ยกเลิกกรรมดียกเลิกกรรมชั่วได้หมด.

นี่ฝรั่งมาเรียนพุทธศาสนาครึ่งท่อน รู้กรรมดี—ดี กรรมชั่ว—ชั่ว, แล้วไม่รู้ที่อยู่เหนือกรรม, แล้วก็ไปเขียนเวียนวายตายเกิดเหมือนศาสนาพราหมณ์, ไม่รู้ว่าเราไม่มีตัวตนจะเวียนวายตายเกิดไฉน. นี่ใช้คำหยาบคายไปหน่อย; มันไม่มีตัวตนสำหรับจะเวียนวายตายเกิด, แล้วจะมาเขียนให้เวียนวายตายเกิด มันก็เป็นศาสนาพราหมณ์ หรือศาสนาอินดูไป. แต่เขาเอาเรื่องอย่างนั้นมาเขียนไว้ในบทหนึ่ง สองบท ในเรื่องพุทธศาสนาที่เขาเขียนขึ้น. ฉะนั้น หนังสือพุทธศาสนาที่ฝรั่งเขียนขึ้นนั้น ระวังให้ดี จะมีผิดอยู่ ๒ บทนี้, อื่นๆ ก็พอจะถูกต้องหรือใช้ได้.

ที่นี้ถือว่า ข้อที่ ๑๐. ต่อไปก็ว่า อิทัปปัจจยตาเป็น
 หลักดับทุกข์ของทุกคนในสากลจักรวาล. *สากลจักรวาล*
 หมายความว่าเขาจะ *เป็นเทวดา เป็นมนุษย์ เป็นพรหม เป็น*
อะไรก็ตามใจเขา, ในโลกนี้ เขาจะ เป็นจีน เป็นแขก เป็นฝรั่ง
ถือศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม หรือศาสนาอะไร ก็ตามใจ
เขา; แต่การที่จะดับทุกข์ได้จริงนั้นต้องเป็นเรื่องของ
อิทัปปัจจยตา, คือรู้โดยจริง โดยตรง ว่า ทุกข์นั้นมันเกิดขึ้น
มาจากอะไร? ทำอย่างไรมันจึงจะไม่เกิด? จึงทำที่เดียวตลอด
โลก ทำที่เดียวตลอดสากลจักรวาล ว่าใครจะเป็นอย่างไร
ใครจะเชื่ออะไร มีลัทธิอะไรก็ตามใจ; แต่ว่าเรื่องดับทุกข์
ต้องทำอย่างนี้เท่านั้น อย่างอื่นไม่มี, คือทำให้ถูกใน
เรื่องของผู้สละ อย่าเกิดเวทนา ตัณหา อุปาทาน ซึ่ง
เป็นความโง่ มันก็ดับทุกข์แหละ. จะสมัครถือศาสนาชื่อ
อื่นก็ตามใจ; แต่ว่าดับทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้. นี้เรากล้า
ทำอย่างนี้, ทำชนิดที่ว่ายิ่งกว่าเอาชีวิตเป็นประกันเสียอีก
ว่า การดับทุกข์ไม่มีทางอื่น นอกจากการกระทำให้ถูก
ต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

ข้อที่ ๑๑. ก็ต่อไปว่า กฎอทิปปัจจยตา ธรรม-
ชาติอันสูงสุด^๕ นี้เป็นอมิตายุ เป็นอมิตากะ อย่างแท้จริง
ตามความหมายนั้น ๆ.

ข้อ^๕นี้บางคนจะฟังไม่ออก ว่า สายมหายาน หรือ
สาขานั้น เขาบัญญัติสิ่งสูงสุดว่า พระพุทธเจ้าอมิตากะ,
พระพุทธเจ้าอมิตายุ ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าที่ให้เกิดพระ-
พุทธเจ้าธรรมตา ๆ อย่างนี้.

เขามี อาทิพุทธะ แล้วก็มีอำนาจของอาทิพุทธะ
ทำให้เกิดพระพุทธเจ้าอมิตากะ เป็นต้น. ^๕นี้ ฉาน หรือ
อำนาจ บารมีของอมิตากะ นี้ ทำให้เกิดพระพุทธเจ้าเป็น
มนุษย์; อย่างพุทธเจ้าของเรา ^๕นี้ก็^๕เป็นพระพุทธเจ้ามนุษย์
ฉะนั้นเรามีพระพุทธเจ้าระดับอมิตากะ อมิตายุ.

อมิตายุ ก็คือ มีอายุตลอดกาล มีอายุไม่ต้องวัด
ไม่ต้องคำนวณว่าเท่าไร. อมิตากะ ก็มีแสงสว่างที่วัดไม่ได้
คำนวณไม่ได้ เป็นความรู้แจ้งที่วัดไม่ได้ในเรื่องอมิตากะ
ที่มีอายุนับไม่ได้เรียกอมิตายุ.

^๕ผู้ถือศาสนา มหายานแบบนี้ ที่เขาทำให้สำเร็จรูป,
สำเร็จรูปโดยท่องว่า นโม อมิตากะ, นโม อมิตากะ,

นิโม อมิตาภะ, นิโม อมิตาภะ, ก็ همینครั้งก็ไม่รู้ แล้วก็
 ไปสวรรค์แน่, หรือไปนิพพานแน่; คล้ายๆ กับว่าให้ทอง
 จนให้รู้ว่า สิ่งที่มีแสงสว่างไม่จำกัดนั้นคืออะไร, สิ่งที่มีอายุ
 ไม่จำกัดนั้นคืออะไร, ที่นี้คนนั้นก็ทองๆ ทองๆ เป็นหมื่น
 ครั้ง แสนครั้ง จนกระทั่งวันหนึ่งมันรู้ว่าสิ่งที่มีอายุไม่จำกัด
 นั้นคืออะไร, สิ่งที่มีแสงสว่างไม่จำกัดนั้นคืออะไร, มันก็รู้ได้
 เหมือนกัน เรียกว่าเป็นสิ่งสูงสุดของพุทธบริษัทนั้น. เราจะ
 บอกว่า อิทัปปัจจยदानันนั้นแหละคืออมิตายุ—มีอายุไม่จำกัด,
 เป็นอมิตาภะ คือมีแสงสว่างไม่จำกัด.

สรุปความว่า อิทัปปัจจยदानันนั้นคือพระพุทธเจ้า
 อมิตาภะ, พระพุทธเจ้าอมิตายุ ที่แท้จริงตามความหมาย
 ของคำนั้นๆ

ข้อ ๑๒ ที่นี้ก็ให้มองในแง่ว่า อิทัปปัจจยดาสิง
 อยู่ในสรรพสิ่ง; กฎอิทัปปัจจยดาที่พวกนี้เรียกว่า พระเจ้า
 อมิตาภะ พระเจ้าอมิตายุ นั้นสิงอยู่ในสรรพสิ่ง. นี่เป็น
 ลักษณะที่สำคัญที่สุด ความหมายที่สำคัญที่สุด ของคำว่า
 พระเจ้า; ถ้าพระเจ้าจริงก็ต้องไปสิงอยู่ในทุกสิ่งได้จริง.
 ที่นี้ พระเจ้าอิทัปปัจจยदानันไปสิงอยู่ในทุกสิ่งได้จริง

คือมันอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งที่ปวง ;
ฉะนั้นสิ่งที่ปวงมันจึงเป็นไปตามกฎนั้น คือเกิดขึ้น—ตั้งอยู่—
ดับไป.

หรือว่า คนเรานี้มีกฎอิทัปปัจจยตาสิงอยู่ใน
ปริมาณ ในอณู ของชีวิต ของร่างกาย ร่างกายมันจึงรู้จัก
เติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว รู้จักต้องการจะสืบพันธุ์ แล้วก็ทำ
การสืบพันธุ์อย่างนี้เป็นต้น ; กระทั่งว่า ไปควบคุมอยู่ได้
ในทุก ๆ ปริมาณของคนที่เกิดขึ้นมาแล้ว ของคนที่จะเกิดต่อไป
ของคนที่อยู่ในครรภ์.

นี่พระเจ้าอย่างที่เขาพูดกันในกัมภีร์นั้นมันไปอยู่ได้
หรือ ? พระเจ้าอิทัปปัจจยตานี้ไปสิงอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ;
แม้ทุก ๆ ปริมาณที่มันประกอบกันขึ้นเป็นกองขหมา. นี่
 همینจะตาย. พระเจ้าอย่างโน้นไปอยู่ได้หรือ ? แต่พระเจ้า
อิทัปปัจจยตาไปอยู่ได้ ; เพราะมันอยู่ได้ในทุก ๆ ปริมาณ
ไม่ว่าในปริมาณเหล่านั้นมันจะประกอบกันขึ้นเป็นอะไรอยู่ใน
บัดนี้. แม้ในอูจจาระของคนนี้ ในทุก ๆ ปริมาณที่ประกอบ
กันขึ้นเป็นอูจจาระของคน ก็มีพระเจ้าอิทัปปัจจยตาสิงอยู่มัน
จึงเป็นไปอย่างนั้น ซึ่งมันจะเปลี่ยนเป็นอะไรต่อไปก็สุดแท้.

นี่พวกที่เมืองจีนเขาชอบพูดประโยคนี้นี้ ว่า
อำนาจสิ่งสูงสุด หรือธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ
มีอยู่แม้ในกองขี้หมา.

เดี๋ยวนี้เราจะเอาว่า พระเจ้าที่แท้จริง คือกฎอิทัป
ปัจจัยตา ไปควบคุมอยู่ได้ทุกๆ ปริมาณ ของกองขี้หมา
ซึ่งพระเจ้ายะโฮวา พระเจ้าอัลลาร์ พระเจ้า พระพรหม พระ
อิศวร อยู่ไม่ได้ตอก แล้วไม่มีใครจะเชื่อว่าอยู่ได้. นี่
พระเจ้าอิทัปปัจจัยตานี้จึงเด็ดขาดกว่า สำคัญกว่า หรือ
จริงกว่า จึงขอให้เข้าใจจนถึงอย่างนี้ซิ ว่ามันมีสิ่งหนึ่งซึ่งมี
อำนาจเฉียบขาดสิงอยู่ในทุกๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้น
เป็นทุกสิ่งในสากลจักรวาล.

ที่นี้ ข้อ ๑๓ จะให้ดูต่อไป โดยแยกเป็นวัตถุและ
จิตใจ แยกเป็นค่านวัตถุ. ทุกสิ่งที่เป็นปริมาณทางวัตถุ
ก็บันดาลให้วัตถุนั้น ๆ เป็นไปตามกฎนั้น ๆ; ฉะนั้น
วัตถุธาตุทั้งหลายในสากลจักรวาล ก็เป็นไปตามลักษณะวัตถุ
โดยกฎของอิทัปปัจจัยตาที่ควบคุมวัตถุ. ฉะนั้นกฎทุกกฎ
ทางวัตถุ จะเป็นกฎทางฟิสิกส์ ทางเคมี ทางเทคนิค เทก-

โนโลยี อะไรก็ตาม กฎทุกกฎมันขึ้นอยู่กับกฎอิทัปปัจจยตา,
กฎทุกกฎในทางวัตถุในโลกนี้ ขึ้นอยู่กับกฎอิทัปปัจจยตา.

ที่นี้กฎทางจิต ดูด้านฝ่ายจิต ฝ่ายจิต ฝ่ายวิญญาณ
ที่เป็นนามธรรม ไม่ใช่วัตถุธาตุ. กฎทางจิตทุกกฎก็ขึ้น
อยู่กับกฎอิทัปปัจจยตา; การที่จะเกิดความคิดนึกขึ้นมา,
การที่จะคิดนึกว่าอย่างไร ก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจย-
ตาทางฝ่ายจิต. ฉะนั้น สภาพจิตที่มีอยู่ตามธรรมชาติ
เป็นฝีมือของอิทัปปัจจยตามาทำหน้าที่ วิญญาณทางตา
ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้ ก็โดยกฎอิทัป-
ปัจจยตา ถูกกันเข้าก็เป็นผัสสะ ผัสสะก็เป็นผลของอิทัป-
ปัจจยตา, เป็นเวทนา ก็เป็นผลของอิทัปปัจจยตา, เป็น
สัญญา ก็เป็นผลของอิทัปปัจจยตา, เป็นสังขาร ความคิด
นึกทั้งหลาย ก็เป็นกฎอิทัปปัจจยตา, เป็นตัณหา ความอยาก
ก็คืออิทัปปัจจยตา มีความอยากแล้วก็มีความยึดถือ คืออุปา-
ทาน ก็เป็นอิทัปปัจจยตา.

ขอให้มองให้เห็นว่า ทั้งหมดนี้มัน อยู่ใต้อำนาจ
ของกฎอิทัปปัจจยตา โดยกฎอิทัปปัจจยตา เพื่อกฎอิทัป-
ปัจจยตา ของกฎอิทัปปัจจยตา นี้ทางฝ่ายจิต.

ข้อ ๑๔ เอ้า, ที่นี้คุณออกไปถึงสิ่งที่มีปัญหาของ
 พวกเรา สำหรับคนในโลก คือเรื่อง ความสุขและความ
 ทุกข์, ในโลกนี้มันไม่มีเรื่องอะไรสำคัญ เท่ากับเรื่องความ
 สุขความทุกข์ของคน ที่นี้ขอให้รู้ว่า ความสุขหรือความทุกข์
 นี้ มันเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

นี้พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ชัดๆ อย่างนี้ บางคน
 บางพวกถือว่าสุขหรือทุกข์ ที่เราได้รับอยู่นี้ เป็นผลของกรรม
 เก่า; นั่นมันเป็นมิจฉาทิฎฐิ เพราะไม่รู้ว่า โดยกฎของ
 อิทัปปัจจยตา. ถ้าความสุขความทุกข์ของเราเป็นผลของ
 กรรมเก่า แล้วมันก็เลิกไม่ได้; เดียวนี้เราเอากฎอิทัป-
 ปัจจยตาเลิก, เลิกผลกรรมเก่าได้หมด, หรือว่ากรรมเก่า
 มันจะให้ผลเดี๋ยวนี้ อย่างนี้ เราสู้ได้ด้วยกฎของอิทัปปัจจยตา
 ควบคุมผัสสะ เวทนา อะไรได้ มันก็ไม่มีความสุข ฉะนั้น
 กรรมเก่ามันก็เป็นหมันไป

ถ้าใครเชื่อว่าสุข ทุกข์เป็นผลของกรรมเก่าอันเป็น
 คนโง่ ในลัทธิอื่นไม่ใช่ในพุทธศาสนา ในพุทธศาสนา
 ต้องมีกฎของอิทัปปัจจยตาจะควบคุมสิ่งที่ให้เกิดความสุข
 หรือความทุกข์. ความทุกข์เกิดมาจากการทำผิดใน

ขณะแห่งผัสสะ; ในสายแห่งอิทัปปัจจยตา. ความสุข เกิด
มาจากการกระทำถูกในสายแห่งอิทัปปัจจยตา; ในขณะที่
แห่งผัสสะทำถูกก็เป็นสุข, ในขณะที่แห่งผัสสะทำผิดก็
เป็นทุกข์.

ฉะนั้นคำว่า “เป็นผลของกรรมเก่า” นั้นมัน
ไม่ถูก เป็นลัทธิอื่น นอกพุทธศาสนา เอามันมาในรูป
ผลของกรรมเก่า เราก็สู้ได้ ด้วยการปฏิบัติโดยกฎของ
อิทัปปัจจยตา ตะเพิดไล่กลับไปได้ ถ้ามันเป็นผลของกรรม
เก่าจริง แล้วเราก็ตนรับไปสิ, ทนรับไปสิ; บัวยการ
เราไม่ต้องทนรับ ดอก, เราจะขจัดความทุกข์ออกไป
เสียได้ ก็จะสร้างความไม่ทุกข์ หรือความสุข ขึ้นมาได้;
ฉะนั้น อิทัปปัจจยตาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสุขหรือทุกข์ แล้ว
แต่ทำผิดหรือถูกอย่างไร.

ข้อ ๑๕. ที่นบาง พวกเขาถือว่า สุขหรือทุกข์^{นี้}
เป็นสังขันธ์ของอิสวร. อิสวร^{นี้}คือพระเจ้านะ ความสุข
หรือความทุกข์^{นี้}เป็นการบังนาคาลของพระเจ้า; นคนเชื่อก็
อ้อนวอนพระเจ้าแบบนั้น; แต่ไม่เหลียวดูพระเจ้าอิทัป-
ปัจจยตา ฉะนั้นไสยศาสตร์จึงเกิดขึ้น, เรื่องของไสยศาสตร์

จึงเกิดขึ้น เพราะ อ่อนวอนพระเจ้าแบบนั้น, ซึ่งมันก็ไม่จริง พระเจ้าแบบไหนจะทำอะไรไม่ได้ ถ้าเราปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตาที่จะไม่ให้เกิดทุกข์ เราก็ไม่เกิดทุกข์. พระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ มารวมช่วยกันทำให้เกิดทุกข์ ก็ไม่เกิดดอก, เกิดทุกข์ไม่ได้ ถ้ายึดมั่นอย่างถูกต้องในพระเจ้าอิทัปปัจจยตา.

ข้อ ๑๖. ที่นี้ พวกหนึ่งเชื่อว่า สุขทุกข์ไม่มีเหตุปัจจัย มันเกิดได้เอง; นี่ยังบรมโง่ ว่ามีสิ่งเป็นไปได้เองโดยไม่ต้องเกี่ยวกับเหตุปัจจัย.

กฎอิทัปปัจจยตานี้คือกฎแห่งเหตุและปัจจัย เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. อันความสุขและความทุกข์ เป็นสิ่งที่มีเหตุมีปัจจัย เราจัดการให้ถูกต้องกับสิ่งที่มันเป็นเหตุเป็นปัจจัย เราจะได้ตามที่เรต้องการ.

ความเข้าใจผิดถือกันมาผิดๆ เช่นว่า สุขทุกข์เกิดมาแต่กรรมเก่านี้ผิด เป็นลัทธิอื่น, สุขทุกข์มาจากการบันดาลของพระเจ้าของอิศวร ก็ผิดเป็นลัทธิอื่น, สุขทุกข์

ไม่มีเหตุบังจ้าย มันเกิดขึ้นไต่เอง ก็ผิด เป็นลัทธิอื่น; เว้น
แต่จะพูดว่า สุขหรือทุกข์มันเนื่องอยู่กับการกระทำที่ผิด
หรือถูก ต่อกฎของอิทัปปัจจยตา นี่คือพุทธศาสนา.

จะนั้น ความสุข หรือความทุกข์ เป็นสิ่งที่เราควบคุม
ได้ ปรับปรุงได้แก้ไขได้ ยกเลิกได้ นี้เรียกว่า อำนาจ
ของอิทัปปัจจยตา ควบคุมความสุขและทุกข์ของมนุษย์.

ข้อ ๑๗. หน้าที่ มนุษย์จะต้องดำรงชีวิตของ
ตนให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา. ถ้าใครดำรงชีวิต
ไม่ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา มันก็ต้องได้รับโทษ,
ได้รับโทษ คือทุกข์ นับตั้งแต่อนอนไม่หลับ เป็นโรคประสาท
เจ็บไข้เป็นตายไปตามเรื่องของคนที่ยังดำรงชีวิตไม่ถูกต้องตาม
กฎของอิทัปปัจจยตา มนุษย์จะต้องดำรงชีวิตจิตใจ ร่างกาย
อะไรทั้งหมดที่เรียกว่าชีวิตนี้ ให้ถูกต้องตามกฎของอิทัป-
ปัจจยตา.

ข้อ ๑๘. เอ้า, สิ่งสุดท้ายที่จะต้องทำไว้ในใจ ต้อง
เข้าใจ ก็คือว่า จิตมนุษย์วิวัฒนาการถึงมรรคผลนิพพาน
ได้โดยกฎของอิทัปปัจจยตา. นี่เป็นสรุปสุดท้ายว่า สิ่ง
ที่มนุษย์ถือเป็นจุดปลายทาง คือพระนิพพาน—สภาพที่

อยู่เหนือความทุกข์เหนือกิเลส โดยประการทั้งปวง
 นั้นนะ วิวัฒนาการนั้นเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา
 ทำจิต หรือชีวิต ให้เจริญ ๆ เจริญ ๆ ตามกฎของอิทัปปัจจยตา
 ในที่สุดก็จะถึงนิพพาน

กฎของอิทัปปัจจยตามีอยู่ตั้งแต่ก่อนมีสิ่งใด
 แล้วก็มีอยู่ในทุกสิ่ง จนกระทั่งบัดนี้; ฉะนั้น ความหวัง
 ที่จะบรรลุนิพพาน, บรรลุมรรคผลนิพพาน จึงยังคงมีได้
 มีอยู่. ฉะนั้น การปฏิบัติเพื่อนิพพานนั้นจึงไม่พินสมัย,
 ไม่เหลือวิสัยของคนเรา; เพราะเรามีกฎอิทัปปัจจยตาใช้ในการ
 ปฏิบัติ จึงเรียกว่าไม่เหลือวิสัยของคนเรา แล้วก็ไม่มีพินสมัย,
 เพราะว่า กฎอิทัปปัจจยตามีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวงทุก ๆ
 สมัย ไม่มีอดีต ไม่มีปัจจุบัน ไม่มีอนาคต สำหรับกฎอิทัป-
 ปัจจยตา. ดังนั้นจึงพูดว่า ไม่ว่าจะที่ไหน ไม่ว่าจะเมื่อไร
 สามารถใช้กฎของอิทัปปัจจยตา ให้เกิดวิวัฒนาการ
 ทางจิต จนบรรลุมรรคผลนิพพานได้.

นี่เรียกว่า สิ่งที่เราควรจะต้องรู้จัก หรือรู้สึก เกี่ยวกับ
 อิทัปปัจจยตา ดังตัวอย่างที่ว่ามา รวมกันแล้วเป็น ๑๘ หัวข้อ.

ขอให้คนทุกคนในโลกรู้จักสิ่งสูงสุดของตนเอง คือพระเจ้าอิทัปปัจจยตา โดยนัยดั่งที่กล่าวมา, อย่าให้คำว่า อิทัปปัจจยตา เป็นคำแปลกหู, อย่าให้คำว่า อิทัปปัจจยตา เป็นของต่างประเทศ ไม่ใช่พุทธศาสนา, แต่ให้รู้ว่าเป็นหัวใจของพุทธศาสนา คือเรื่องอิทัปปัจจยตา เป็นทั้งหมดในพุทธศาสนา, และให้ถือว่าเป็นจุดตั้งต้น เป็น ก ข ก กา ที่เราจะต้องตั้งต้นเรียนพระพุทธานุสสา; แล้วเราก็จะไม่เสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธานุสสา เพราะว่าเราได้ใช้ สิ่งที่สามารถจะทำให้ดับทุกข์ได้ โดยประการทั้งปวง :

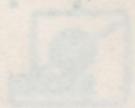
ฉะนั้นไปศึกษาเรื่องอิทัปปัจจยตา ว่าความทุกข์เกิดขึ้นได้อย่างไร? อิทัปปัจจยตาข้อที่ว่า ความทุกข์จะดับลงอย่างไร? ดับลงอย่างไร? แล้วก็ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายอันนั้น ซึ่งสรุปแล้วเหลือนึกเดียว ประพฤติให้ถูกต้องในขณะแห่งผัสสะ. ผัสสะทางอายตนะนี้มีผัสสะที่ไหน เมื่อไร ดำรงจิตให้ถูกต้องจะไม่เกิดความทุกข์; ถ้าดำรงจิตผิด ตั้งจิตไว้ผิด ในขณะแห่งผัสสะ จะต้องเป็นทุกข์. เรื่องมีเท่านั้น

ฉะนั้นจึงหวังว่า ท่านทั้งหลายทุกคน จะรู้จักเรื่อง
 อิททัปปัจจยตา แล้วเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ สมกับที่
 ได้เป็นพุทธบริษัท ด้วยกันจงทุกคน. เวลาที่สำคัญที่สุด
 ก็คือเวลาที่เกิดผัสสะ : ตา กระทบรูป หู กระทบเสียง
 จมูก กระทบกลิ่น ลิ้น กระทบรส ผิวกายกระทบกับสิ่ง
 ที่มากระทบผิวกาย ความรู้สึกเกิดขึ้นในจิตใจ. นี่เป็น ๖ กุ
 ถึงกันเข้าแล้วตามคู่ของมัน ก็เรียกว่า ผัสสะ ; เวลานั้นสำคัญ
 มาก ถ้าทำผิดในเวลานั้นก็เป็นทุกข์, ทำถูกในเวลานั้นก็ไม่
 เป็นทุกข์. ผิดหรือถูกนั้นก็คือกฎของอิททัปปัจจยตา :
 ถูกในฝ่ายที่ดับทุกข์ก็ดับทุกข์, ถูกในฝ่ายที่เกิดทุกข์
 มันก็เกิดทุกข์.

เอาละ, เป็นอันว่า เราได้พูดกันถึง สิ่งที่สำคัญ
 ที่สุดในพระพุทธศาสนา คือสิ่งที่เรียกว่า อิททัปปัจจยตา.
 อาตมาขอยืนยันว่าเป็นสิ่งสูงสุด และสำคัญที่สุดในพระพุท
 ธิศาสนา, และขอทำให้ท่านทั้งหลาย เอาไปสอบถามนักศึกษา
 ครูบาอาจารย์คนไหนในโลกนี้ ว่ายังมี อะไรที่มันสูงสุด
 สำคัญที่สุด ยิ่งไปกว่าเรื่องอิททัปปัจจยตา? นี่ขอทำไ
 ด้ อย่างนี้, แล้วถ้าไปหาแล้วมันไม่มี แล้วก็จึงรีบยินดีใช้

กฎของอิทัปปัจจยตา ในฐานะเป็นสิ่งที่สูงสุด และสำคัญ
ที่สุด ให้ได้จึงทุก ๆ คนเกิด.

การบรรยายเรื่อง อิทัปปัจจยตาในฐานะสิ่งสูงสุด
แห่งพระพุทธศาสนา ก็สมควรแก่เวลาแล้ว; ขอยุติการ
บรรยาย, เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระ-
ธรรมส่งเสริมกำลังใจ ในการที่จะประพฤติปฏิบัติให้ถูก
ต้องตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา สืบไป ณ กาลบัดนี้.

ข้อในหนังสือแม่พล.

รู้รักกัน หนัก อยู่หนังสือแม่พล
แสนรักใคร่ สดชื่น อบอุ่นในฝัน.
เมื่อแม่พลบอก แม่พลใน ฝันหัวพัน
เป็นลูกคน สดชื่น อบอุ่นใน.

หนังสือแม่พล แล้วขาดคน ยังก่อนเล่า
อะไรเล่า อดีตมา ลอดที่งาน
หนังสือเดือนทอง อด อด อด อด
ก็ออกมา อดอด อด อด อด อด
เห็นแม่พล แม่พลบอก ยืนออกนอก
อด อด อด อด อด อด อด อด
อด อด อด อด อด อด อด อด
อด อด อด อด อด อด อด อด
อด อด อด อด อด อด อด อด

ดูรักใคร่กัน อด อด อด อด อด อด
อด อด อด อด อด อด อด อด

พินิจนา อด อด อด อด อด อด

